

Plan przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim

Rodzina • Dzieci • Praca

Łódź, 2013

Spis treści

I.	Diagnoza stanu demograficznego województwa łódzkiego do roku 2020	8
II.	Prognoza trendów demograficznych w województwie łódzkim w najbliższej perspektywie	27
III.	Analiza SWOT (na podstawie SRWŁ)	29
IV.	Wnioski wynikające z badań focusowych dotyczących przeciwdziałania negatywnej sytuacji demograficznej regionu - przygotowane przez dr Piotra Szukalskiego Instytut Socjologii UŁ	32
V.	Cel główny Planu przeciwdziałania depopulacji	39
VI.	Cele szczegółowe wpływające na poprawę sytuacji demograficznej województwa	40
	VI.1 Cele szczegółowe dla osób młodych	40
	VI.2 Cele szczegółowe dla osób powyżej 45 roku życia oraz seniorów	41
VII.	Proponowane działania i kierunki interwencji w celu przeciwdziałania negatywnym zmianom demograficznym w województwie łódzkim z uwzględnieniem głównych źródeł finansowania	42
	VII.1 Działania krótko i długookresowe oraz kierunki interwencji skierowane do osób młodych	42
	VII.1.1 Obszar działania – rodzina	42
	VII.1.2 Obszar działania – edukacja	47
	VII.1.3 Obszar działania – rynek pracy	52
	VII.1.4 Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)	54
	VII.1.5 Obszar działania – zdrowie	57
	VII.2 Działania krótko i długookresowe oraz kierunki interwencji skierowane do osób powyżej 45 roku życia oraz seniorów	59
	VII.2.1 Obszar działania – aktywizacja społeczna	59
	VII.2.2 Obszar działania – edukacja	61
	VII.2.3 Obszar działania – rynek pracy	62
	VII.2.4 Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)	64
	VII.2.5 Obszar działania – zdrowie	64
VIII.	Wskaźniki służące monitorowaniu zmian demograficznych	65
	VIII.1 Wskaźniki monitorujące zmiany w zakresie działań skierowanych do osób młodych	65
	VIII.1.1 Obszar działania – rodzina	65
	VIII.1.2 Obszar działania – edukacja	66
	VIII.1.3 Obszar działania – rynek pracy	67

VIII.1.4	Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)	69
VIII.1.5	Obszar działania – zdrowie	69
VIII.2	Wskaźniki monitorujące zmiany w zakresie działań skierowanych do osób powyżej 45 roku życia oraz seniorów	70
VIII.2.1	Obszar działania – aktywizacja społeczna	70
VIII.2.2	Obszar działania – edukacja	70
VIII.2.3	Obszar działania – rynek pracy	70
VIII.2.4	Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)	71
VIII.2.5	Obszar działania – zdrowie	71
IX.	Regionalne Obserwatorium Społeczno-Demograficzne	72
X.	Plan finansowy	75
X.1	Realizacja działań finansowanych w ramach PO Kapitał Ludzki w perspektywie 2007 – 2013	75
X.1.1	Priorytet VI – Rynek pracy otwarty dla wszystkich	75
X.1.2	Priorytet VIII – Regionalne kadry gospodarki	76
X.1.3	Priorytet IX – Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach	76
X.2	Realizacja pozostałych działań finansowanych poza PO Kapitał Ludzki w perspektywie 2007 – 2013	78
XI.	Harmonogram działań	79
XII.	Wykaz źródeł	83

Wykaz stosowanych skrótów i pojęć

ANALIZA SWOT – jedna z podstawowych metod analizy strategicznej polegająca na zidentyfikowaniu czynników istniejących i potencjalnych, pogrupowanych w zbiory, czynników wewnętrznych pozytywnych i negatywnych oraz czynników zewnętrznych pozytywnych i negatywnych;

B+R – działalność badawczo-rozwojowa; systematycznie prowadzone prace twórcze, podjęte dla zwiększenia zasobu wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie, jak również dla znalezienia nowych zastosowań dla tej wiedzy;

BDL – Bank Danych Lokalnych;

BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego;

BP – Budżet Państwa;

CIT (ang. CIT – Corporate Income Tax) – podatek od dochodów spółek (przedsiębiorstw) – rodzaj podatku bezpośredniego obciążającego dochody uzyskiwane przez osoby prawne;

EFS – Europejski Fundusz Społeczny;

FGI (ang. FGI – Focus group interview) – Wywiad grupowy zogniskowany, tj. dyskusja prowadzona przez specjalnie przeszkolonego moderatora na podstawie przewodnika do dyskusji, który wcześniej został przedstawiony Zleceniodawcy do akceptacji;

GUS – Główny Urząd Statystyczny;

HPV (ang. HPV - Human Papilloma Virus) – wirus brodawczaka ludzkiego;

ICT (ang. Information and Communication Technologies) – dziedzina wiedzy i działalności gospodarczej łącząca informatykę z telekomunikacją, zajmująca się tworzeniem, pozyskiwaniem, przetwarzaniem, zarządzaniem, przekazywaniem, zabezpieczeniem i prezentowaniem informacji (technologia informacyjno-komunikacyjna);

JST – jednostka samorządu terytorialnego;

LLL (ang. LLL – Lifelong Learning) – uczenie się przez całe życie;

ŁSSE – Łódzka Specjalna Strefa Ekonomiczna;

MSP – mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa;

NGO – skrót określający organizacje pozarządowe;

NSP – Narodowy Spis Powszechny;

PD – Plan Działania;

POKL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki;

RCPS – Regionalne Centrum Polityki Społecznej;

SRWŁ – Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego;

UE – Unia Europejska;

UŁ – Uniwersytet Łódzki;

Wprowadzenie

Problemy demograficzne dotyczące województwo łódzkie należą do największych w skali kraju i poważnie zagrażają rozwojowi regionu. Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej, statystyki GUS, raporty z badań oraz opracowania merytoryczne w zakresie demografii województwa łódzkiego nie napawają optymizmem. Liczba ludności województwa do roku 2020 będzie systematycznie spadać..

Ponadto Łódzkie charakteryzuje się najgorszymi w kraju wskaźnikami dotyczącymi zdrowotności, w tym najwyższym poziomem umieralności oraz drugim miejscem w zakresie zachorowalności na choroby cywilizacyjne. Przedstawione wyżej zjawiska w przeważającym stopniu dotyczą miasta Łodzi, szczególnie w zakresie umieralności w wieku 20-60 lat. Zjawiskami niekorzystnymi są również: polaryzacja przestrzenna ludności pod względem wykształcenia jak również niedopasowanie kierunków kształcenia w szczególności zawodowego i wyższego do potrzeb lokalnych i regionalnych rynków pracy. Negatywne tendencje demograficzne – zgodnie z dostępnymi analizami – będą się pogłębiać w najbliższej przyszłości.

Powyższe zjawiska spowodowały konieczność utworzenia planu przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim wskazującego w szerszej perspektywie kierunki interwencji wykraczających poza dotychczasowe, doraźnie stosowane rozwiązania.

Głównym celem proponowanych działań Zarządu Województwa Łódzkiego jest odbudowa kapitału ludzkiego regionu poprzez tworzenie sprzyjających warunków na rynku pracy, rozwój wykształcenia i kompetencji oraz poprawę jakości życia mieszkańców województwa. Proponowane działania i kierunki interwencji dotyczą w szczególności obszaru rodziny, edukacji, rynku pracy, jakości życia, zdrowia oraz aktywizacji seniorów i mają różne zakresy oddziaływania i interwencji w zależności od grupy docelowej, do której są skierowane. Realizowane one będą w perspektywie 2013-14 – związanej z obecnym okresem programowania oraz w dłuższej perspektywie do 2020 roku - zgodnie z założeniami i celami SRWŁ oraz nowej perspektywy finansowej w zakresie funduszy strukturalnych. Zaproponowane działania krótko i długookresowe w postaci przedstawionego Planu przeciwdziałania depopulacji w woj. łódzkim mogą stać się rekomendacją do powstania Specjalnej Strefy Demograficznej Województwa Łódzkiego.

I. **Diagnoza stanu demograficznego województwa łódzkiego do roku 2020**

Zgodnie z diagnozą sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego przedstawionej w ramach aktualizacji „*Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020*” problemy demograficzne w województwie należą do największych w skali kraju i stanowią poważne zagrożenie dla jego przyszłego rozwoju. W regionie obserwuje się jeden z najintensywniejszych w Polsce procesów depopulacji o trwałym charakterze. Przewiduje się, że proces wyludniania się województwa będzie się nadal pogłębiał.

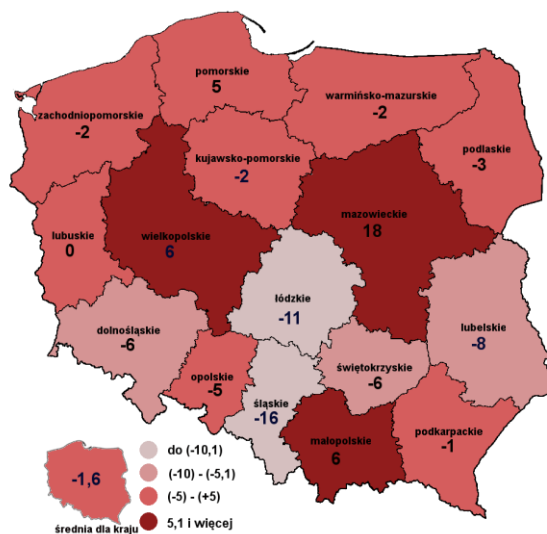
Tabela 1. Prognozowane zmiany w liczbie ludności województwa łódzkiego na tle innych województw Polski (w tys. osób)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku	
												Tempo zmian	Zmiana w tys. osób
POLSKA	38092	38082	38069	38056	38037	38016	37988	37957	37920	37876	37830	-0,1%	-26
dolnośląskie	2864	2858	2853	2847	2841	2835	2828	2822	2815	2807	2800	-0,2%	-6
kujawsko-pomorskie	2063	2062	2061	2059	2057	2055	2053	2050	2047	2044	2041	-0,1%	-2
lubelskie	2144	2136	2128	2121	2113	2105	2097	2088	2080	2072	2063	-0,4%	-8
lubuskie	1010	1010	1010	1010	1010	1010	1010	1010	1009	1008	1008	-0,0%	0
ŁÓDZKIE	2526	2516	2506	2496	2485	2475	2464	2453	2442	2431	2419	-0,4%	-11
małopolskie	3301	3309	3317	3324	3331	3338	3344	3350	3356	3360	3365	0,2%	6
mazowieckie	5250	5272	5293	5314	5334	5354	5372	5389	5404	5418	5430	0,3%	18
opolskie	1023	1018	1014	1009	1004	1000	995	991	986	982	978	-0,5%	-5
podkarpackie	2096	2095	2094	2094	2093	2092	2091	2090	2089	2087	2086	-0,1%	-1
podlaskie	1184	1181	1178	1175	1172	1169	1166	1163	1160	1157	1154	-0,3%	-3
pomorskie	2231	2238	2245	2251	2257	2263	2268	2273	2278	2281	2285	0,2%	5
śląskie	4612	4597	4582	4567	4551	4535	4518	4501	4483	4465	4447	-0,4%	-16
świętokrzyskie	1260	1255	1249	1244	1238	1232	1226	1221	1215	1209	1203	-0,5%	-6
warmińsko-mazurskie	1422	1421	1419	1417	1415	1413	1411	1409	1406	1403	1401	-0,2%	-2
wielkopolskie	3413	3422	3431	3439	3446	3453	3460	3465	3470	3473	3476	0,2%	6
zachodniopomorskie	1691	1691	1690	1689	1688	1687	1685	1683	1681	1679	1676	-0,1%	-2
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	14	15

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

Prognozowana skala ubytku ludności regionu jest jedną z najwyższych w kraju (tab. 1, rys. 1) - województwo łódzkie zajmuje pod tym względem drugie miejsce w skali całego kraju.

Rys. 1 – Prognozowana zmiana liczby ludności w Polsce wg województw w ciągu jednego roku w tys. osób

Źródło: opracowanie własne

Za spadek liczby ludności województwa łódzkiego w największym stopniu odpowiada depopulacja w Łodzi (tab. 2, rys. 2).

Tabela 2. Zmiany liczby ludności województwa łódzkiego w latach 2002-2011 według powiatów.

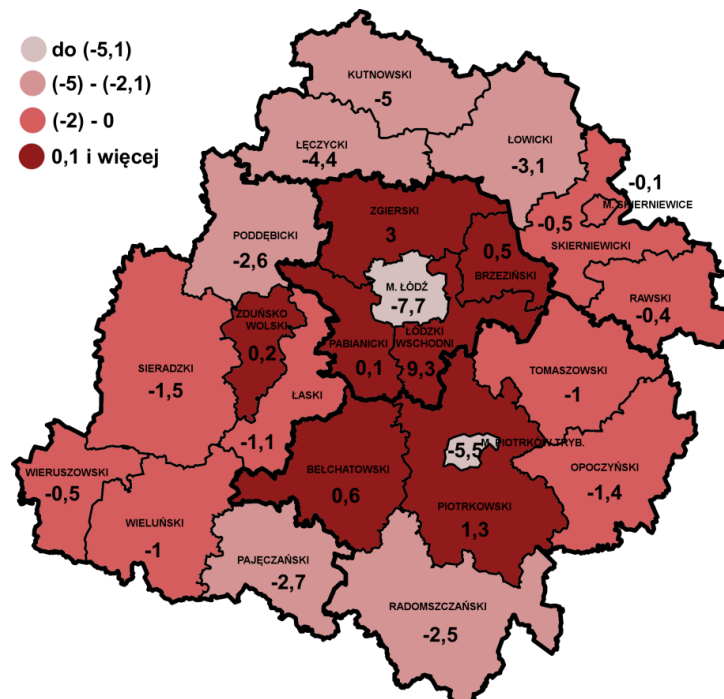
	2002	2011	Zmiana	Zmiana w %
ŁÓDZKIE	2607380	2533681	-73699	-2,8
bełchatowski	112323	113005	682	0,6
kutnowski	107135	101789	-5346	-5
łaski	51300	50725	-575	-1,1
łęczycki	54757	52329	-2428	-4,4
łowicki	83584	80996	-2588	-3,1
łódzki wschodni	62801	68671	5870	9,3
opoczyński	79606	78522	-1084	-1,4
pabianicki	119909	120016	107	0,1
pajęczański	54342	52877	-1465	-2,7
piotrkowski	90259	91476	1217	1,3
poddębicki	43144	42026	-1118	-2,6
radomszczański	120328	117266	-3062	-2,5
rawski	49979	49764	-215	-0,4

sieradzki	122560	120699	-1861	-1,5
skierniewicki	38433	38234	-199	-0,5
tomaszowski	122175	120907	-1268	-1
wieluński	78891	78120	-771	-1
wieruszowski	42592	42372	-220	-0,5
zduńskowolski	67984	68121	137	0,2
zgierski	159746	164608	4862	3
brzeziński	30787	30940	153	0,5
m. Łódź	785134	725055	-60079	-7,7
m. Piotrków Trybunalski	80923	76505	-4418	-5,5
m. Skierniewice	48688	48658	-30	-0,1

Źródło: <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/>

Jedynie powiaty łódzki wschodni i zgierski doświadczają znaczącego wzrostu liczby ludności, dzięki napływowi ludności z Łodzi. Zdecydowana większość powiatów odznacza się spadkiem liczby mieszkańców. Największy spadek zanotowano w powiecie kutnowskim i łęczyckim oraz w miastach na prawach powiatu – Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim.

Rys. 2 Zmiana liczby ludności woj. łódzkiego w latach 2002-2011 wg powiatów w tys. osób

Źródło: opracowanie własne

Obok spadku liczby mieszkańców regionu, województwo łódzkie jest też dotknięte negatywnymi zmianami dotyczącymi struktury wieku ludności.

W odniesieniu do funkcjonalnych grup wieku sytuacja demograficzna jest jedną z najbardziej skomplikowanych w Polsce. W łódzkim notuje się jeden z najniższych udziałów ludności w wieku 0-14 lat oraz najwyższy udział ludności w wieku powyżej 65. roku życia (tab. 3).

Tabela 3. Udział procentowy ludności w funkcjonalnych grupach wieku w ogóle ludności w 2011 r.

	0-14	15-64	65+
POLSKA	15,1	71,1	13,8
DOLNOŚLĄSKIE	14	72,3	13,7
KUJAWSKO-POMORSKIE	15,4	71,6	13
LUBELSKIE	15,2	70,2	14,6
LUBUSKIE	15,3	72,5	12,1
ŁÓDZKIE	14	70,5	15,5
MAŁOPOLSKIE	16	70,2	13,8
MAZOWIECKIE	15,4	69,9	14,7
OPOLSKIE	13,5	72,1	14,4
PODKARPACKIE	16	70,7	13,3
PODLASKIE	14,9	70,4	14,7
POMORSKIE	16,4	71,2	12,5
ŚLĄSKIE	13,9	71,5	14,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	14,3	70,5	15,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	15,9	72,2	12
WIELKOPOLSKIE	16,1	71,5	12,4
ZACHODNIOPOMORSKIE	14,7	72,6	12,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie

<http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

Zgodnie z prognozami Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności w wieku 0-14 lat nie zmieni się (tab. 4.), zaś znacznie spadnie liczba ludności w wieku 15-64. Średnie tempo spadku tej grupy wiekowej wynosić będzie 1,3% rocznie, co oznacza roczny ubytek o 23 tys. osób (tab. 5, rys. 3). Będzie to miało negatywne konsekwencje dla struktury wiekowej województwa łódzkiego i dla wskaźnika obciążenia demograficznego. Jak wskazuje Tabela 6 wzrośnie liczba ludności powyżej 65 roku życia, co wpłynie na utrzymanie negatywnych trendów.

Tabela 4. Prognozowane zmiany w liczbie ludności w wieku 0-14 (w tys. osób)

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

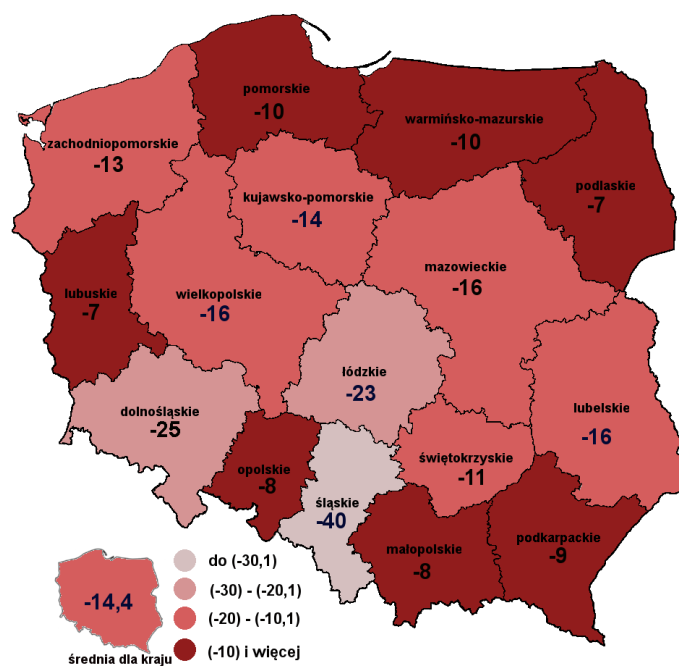
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku tempo zmian	Średnio w roku zmiany w tys. osób
POLSKA	5726	5708	5710	5726	5750	5775	5808	5845	5877	5897	5899	0,4%	22
dolnośląskie	398	397	397	398	400	402	404	407	409	410	410	0,4%	2
kujawsko-pomorskie	321	319	318	319	320	321	322	324	325	325	325	0,2%	1
lubelskie	330	327	325	324	324	323	324	325	325	325	324	-0,1%	0
lubuskie	156	155	156	156	157	158	159	160	161	162	162	0,5%	1
ŁÓDZKIE	351	349	348	349	349	350	351	352	353	353	352	0,1%	0
małopolskie	521	519	518	519	520	521	524	527	531	534	535	0,3%	2
mazowieckie	792	798	806	816	826	836	846	857	867	874	878	1,1%	9
opolskie	137	135	134	133	132	132	131	132	132	132	132	-0,3%	0
podkarpackie	334	330	327	326	325	325	326	327	329	330	330	0,0%	0
podlaskie	177	175	173	173	173	173	174	175	176	177	177	0,1%	0
pomorskie	365	366	368	371	374	377	380	383	386	388	389	0,7%	3
śląskie	637	634	635	636	638	640	643	646	648	648	647	0,2%	2
świętokrzyskie	181	179	177	176	175	175	175	174	174	174	173	-0,4%	-1
warmińsko-mazurskie	230	228	228	228	229	230	231	231	232	233	232	0,2%	0
wielkopolskie	546	547	549	552	556	560	565	569	573	576	576	0,6%	3
zachodniopomorskie	251	250	250	250	251	252	253	255	256	256	256	0,3%	1
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	12	11

Tabela 5. Prognozowane zmiany w liczbie osób w wieku 15-64 (w tys. osób)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku tempo zmian	Średnio w roku zmiany w tys. osób
POLSKA	27213	27110	26954	26759	26545	26312	26050	25779	25506	25240	24977	-0,9%	-231
dolnośląskie	2081	2069	2051	2028	2004	1979	1951	1923	1896	1870	1845	-1,2%	-25
kujawsko-pomorskie	1483	1475	1465	1453	1440	1425	1410	1395	1380	1364	1349	-1,0%	-14
lubelskie	1503	1496	1484	1471	1456	1440	1423	1404	1386	1368	1350	-1,1%	-16
lubuskie	736	732	727	721	714	706	698	690	682	674	666	-1,0%	-7
ŁÓDZKIE	1797	1778	1758	1737	1717	1694	1670	1645	1621	1598	1574	-1,3%	-23
małopolskie	2331	2333	2331	2327	2321	2313	2302	2290	2277	2264	2250	-0,4%	-8
mazowieckie	3699	3701	3695	3686	3675	3661	3642	3619	3595	3572	3548	-0,4%	-16
opolskie	741	737	731	723	715	706	697	688	678	669	661	-1,2%	-8
podkarpackie	1486	1486	1481	1475	1468	1459	1448	1436	1423	1411	1399	-0,6%	-9
podlaskie	833	831	827	822	815	808	800	792	784	775	766	-0,9%	-7
pomorskie	1594	1592	1586	1578	1568	1557	1546	1534	1522	1511	1500	-0,6%	-10
śląskie	3318	3295	3264	3229	3190	3149	3104	3060	3016	2974	2933	-1,3%	-40
świętokrzyskie	890	885	876	867	858	847	835	823	811	798	786	-1,3%	-11
warmińsko-mazurskie	1025	1022	1016	1007	998	987	976	965	954	942	931	-1,0%	-10
wielkopolskie	2464	2452	2441	2428	2413	2398	2381	2362	2344	2326	2308	-0,7%	-16
zachodniopomorskie	1233	1227	1219	1207	1195	1181	1167	1152	1138	1124	1110	-1,1%	-13
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	16	14

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

Rys. 3 Prognozowane zmiany w liczbie osób w wieku 15-64 w ciągu jednego roku w tys. osób

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6. Prognozowane zmiany w liczbie ludności w wieku 65+ (w tys. osób)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku tempo zmian	Średnio w roku zmiany w tys. osób
POLSKA	5153	5264	5406	5571	5742	5929	6130	6334	6537	6739	6954	3,1%	184
dolnośląskie	385	392	405	421	437	454	473	492	510	527	545	3,7%	17
kujawsko-pomorskie	260	268	277	287	298	310	321	332	343	354	366	3,5%	11
lubelskie	311	314	319	326	333	341	350	359	369	379	389	2,4%	8
lubuskie	119	122	127	133	140	146	152	159	166	173	180	4,4%	6
ŁÓDZKIE	378	389	399	410	419	431	443	456	468	480	494	2,7%	12
małopolskie	450	457	467	478	490	503	518	533	548	563	579	2,6%	13
mazowieckie	759	773	792	812	833	857	884	913	942	972	1004	2,9%	25
opolskie	145	146	149	153	157	162	167	171	176	181	186	2,6%	4
podkarpackie	275	279	285	292	300	308	317	327	336	346	357	2,7%	8
podlaskie	175	175	177	180	184	187	191	196	200	205	210	1,9%	4
pomorskie	273	280	291	303	315	329	342	356	369	382	396	3,9%	13
śląskie	658	668	684	702	722	746	771	795	819	842	866	2,9%	22
świętokrzyskie	188	191	196	200	205	211	217	224	230	236	243	2,7%	6
warmińsko-mazurskie	168	171	176	182	189	197	204	212	220	228	237	3,7%	7
wielkopolskie	404	424	440	459	477	495	514	533	553	571	591	3,9%	19
zachodniopomorskie	208	214	222	232	242	253	265	276	287	298	310	4,2%	11
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	11	7

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

W odniesieniu do udziału ludności w funkcjonalnych grupach wieku województwo łódzkie zajmować będzie dopiero 14. pozycję pod względem udziału osób w wieku 0-14 lat w roku 2020, który będzie zmniejszać się z 13% w roku 2010 do 10,6% w roku 2020 (tab. 7).

W grupie wieku 15-64 prognozowany jest znaczny spadek, powodujący, że począwszy od 2016 r. województwo będzie charakteryzowało się najmniejszym udziałem tej grupy osób w ogóle ludności. Pozycja łódzkiego w tym zakresie zmieni się z 10 na ostatnią (tab. 8).

Odsetek osób najstarszych w województwie łódzkim będzie rósł w tempie średnio 3,1% rocznie. Zmiany te spowodują, że łódzkie będzie charakteryzowało się najwyższym odsetkiem osób powyżej 65 roku życia. Pomimo, że tempo wzrostu udziału tej grupy osób (w %) nie jest największe w Polsce, to jednocześnie zmniejszająca się znacznie liczba mieszkańców województwa powoduje, że udział grupy osób najstarszych jest o 2 pkt proc. wyższy niż średnio w Polsce (tab. 9).

Tabela 7. Prognozowany udział ludności w wieku 0-14 w ogóle ludności (w %)

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku Tempo zmian
POLSKA	14,7	14,5	14,2	13,9	13,6	13,3	13,0	12,7	12,4	12,2	11,9	-2,1%
dolnośląskie	13,5	13,2	13,0	12,7	12,4	12,2	11,9	11,7	11,4	11,2	11,0	-2,0%
kujawsko-pomorskie	14,9	14,6	14,3	14,0	13,7	13,4	13,0	12,8	12,5	12,2	12,0	-2,2%
lubelskie	14,2	13,9	13,6	13,3	13,0	12,7	12,3	12,0	11,7	11,5	11,2	-2,4%
lubuskie	15,1	14,8	14,5	14,2	13,8	13,5	13,2	12,9	12,6	12,4	12,2	-2,2%
ŁÓDZKIE	13,0	12,8	12,5	12,3	12,0	11,7	11,5	11,2	11,0	10,8	10,6	-2,1%
małopolskie	15,7	15,5	15,2	14,9	14,6	14,3	14,0	13,7	13,4	13,1	12,8	-2,1%
mazowieckie	16,2	15,9	15,6	15,2	14,9	14,6	14,2	13,9	13,6	13,4	13,2	-2,1%
opolskie	12,2	12,0	11,8	11,6	11,3	11,1	10,9	10,7	10,4	10,2	10,1	-1,9%
podkarpackie	15,2	15,0	14,7	14,4	14,1	13,8	13,4	13,1	12,8	12,5	12,2	-2,2%
podlaskie	14,3	14,0	13,8	13,5	13,2	12,9	12,5	12,2	11,9	11,6	11,4	-2,3%
pomorskie	16,7	16,4	16,1	15,7	15,4	15,0	14,7	14,4	14,1	13,8	13,5	-2,1%
śląskie	13,1	12,9	12,6	12,4	12,1	11,8	11,6	11,3	11,1	10,9	10,7	-2,0%
świętokrzyskie	12,8	12,6	12,3	12,1	11,8	11,5	11,2	10,9	10,7	10,4	10,2	-2,3%
warmińsko-mazurskie	15,4	15,0	14,7	14,4	14,0	13,7	13,3	13,0	12,7	12,4	12,2	-2,4%
wielkopolskie	16,0	15,7	15,4	15,0	14,6	14,3	13,9	13,6	13,3	13,1	12,8	-2,3%
zachodniopomorskie	14,3	14,0	13,7	13,4	13,1	12,8	12,6	12,3	12,0	11,8	11,6	-2,1%
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	5

Tabela 8. Prognozowany udział ludności w wieku 15-64 w ogóle ludności (w %)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku tempo zmian
POLSKA	71,4	71,2	70,8	70,3	69,8	69,2	68,6	67,9	67,3	66,6	66,0	-0,8%

dolnośląskie	72,7	72,4	71,9	71,2	70,5	69,8	69,0	68,2	67,4	66,6	65,9	-1,0%
kujawsko-pomorskie	71,9	71,5	71,1	70,6	70,0	69,3	68,7	68,0	67,4	66,7	66,1	-0,9%
lubelskie	70,1	70,0	69,7	69,4	68,9	68,4	67,9	67,2	66,6	66,0	65,4	-0,7%
lubuskie	72,9	72,5	72,0	71,3	70,6	69,9	69,1	68,3	67,5	66,8	66,1	-1,0%
ŁÓDZKIE	71,1	70,7	70,2	69,6	69,1	68,5	67,8	67,1	66,4	65,7	65,0	-0,9%
małopolskie	70,6	70,5	70,3	70,0	69,7	69,3	68,8	68,4	67,9	67,4	66,9	-0,6%
mazowieckie	70,5	70,2	69,8	69,4	68,9	68,4	67,8	67,2	66,5	65,9	65,3	-0,8%
opolskie	72,4	72,3	72,1	71,7	71,2	70,7	70,1	69,4	68,8	68,2	67,6	-0,7%
podkarpackie	70,9	70,9	70,7	70,5	70,1	69,8	69,3	68,7	68,2	67,6	67,1	-0,6%
podlaskie	70,3	70,4	70,2	69,9	69,6	69,1	68,7	68,1	67,6	67,0	66,4	-0,6%
pomorskie	71,4	71,1	70,7	70,1	69,5	68,8	68,2	67,5	66,8	66,2	65,6	-0,9%
śląskie	71,9	71,7	71,2	70,7	70,1	69,4	68,7	68,0	67,3	66,6	66,0	-0,9%
świętokrzyskie	70,7	70,5	70,2	69,7	69,3	68,7	68,1	67,4	66,7	66,1	65,4	-0,8%
warmińsko-mazurskie	72,1	71,9	71,6	71,1	70,5	69,8	69,2	68,5	67,8	67,2	66,5	-0,8%
wielkopolskie	72,2	71,6	71,2	70,6	70,0	69,4	68,8	68,2	67,6	67,0	66,4	-0,8%
zachodniopomorskie	72,9	72,6	72,1	71,5	70,8	70,0	69,2	68,5	67,7	67,0	66,2	-1,0%
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	10	11	13	14	14	14	16	16	16	16	16	13

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

Tabela 9. Prognozowany udział ludności w wieku 65+ w ogóle ludności (w %)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Średnio w roku tempo zmian
POLSKA	13,5	13,8	14,2	14,6	15,1	15,6	16,1	16,7	17,2	17,8	18,4	3,2%
dolnośląskie	13,4	13,7	14,2	14,8	15,4	16,0	16,7	17,4	18,1	18,8	19,5	3,9%
kujawsko-pomorskie	12,6	13,0	13,4	13,9	14,5	15,1	15,6	16,2	16,8	17,3	18,0	3,7%
lubelskie	14,5	14,7	15,0	15,4	15,7	16,2	16,7	17,2	17,8	18,3	18,9	2,8%
lubuskie	11,7	12,1	12,6	13,2	13,8	14,4	15,1	15,8	16,5	17,1	17,8	4,4%
ŁÓDZKIE	15,0	15,5	15,9	16,4	16,9	17,4	18,0	18,6	19,2	19,8	20,4	3,1%
małopolskie	13,6	13,8	14,1	14,4	14,7	15,1	15,5	15,9	16,3	16,7	17,2	2,4%
mazowieckie	14,4	14,7	15,0	15,3	15,6	16,0	16,5	16,9	17,4	17,9	18,5	2,5%
opolskie	14,2	14,4	14,7	15,2	15,7	16,2	16,7	17,3	17,8	18,4	19,0	3,1%
podkarpackie	13,1	13,3	13,6	14,0	14,3	14,7	15,2	15,6	16,1	16,6	17,1	2,7%
podlaskie	14,8	14,9	15,0	15,4	15,7	16,0	16,4	16,8	17,2	17,7	18,2	2,2%
pomorskie	12,2	12,5	13,0	13,5	14,0	14,5	15,1	15,7	16,2	16,8	17,3	3,7%
śląskie	14,3	14,5	14,9	15,4	15,9	16,4	17,1	17,7	18,3	18,9	19,5	3,3%
świętokrzyskie	15,0	15,2	15,7	16,1	16,6	17,1	17,7	18,3	18,9	19,6	20,2	3,1%
warmińsko-mazurskie	11,8	12,0	12,4	12,8	13,3	13,9	14,5	15,1	15,7	16,3	16,9	3,8%
wielkopolskie	11,8	12,4	12,8	13,3	13,8	14,3	14,9	15,4	15,9	16,5	17,0	3,7%
zachodniopomorskie	12,3	12,7	13,1	13,7	14,3	15,0	15,7	16,4	17,1	17,8	18,5	4,3%
POZYCJA ŁÓDZKIEGO	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9

Źródło: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, 2009

W najbliższej dekadzie pogłębi się nie tylko proces starzenia się ludności, ale i proces feminizacji ludności w podeszłym wieku. Należy także oczekiwać wzrostu liczby osób powyżej 65 roku życia będących w stanie niepełnosprawności. Nasilać się będzie zjawisko podwójnego starzenia się ludności, przejawiające się szybkim zwiększaniem się udziału osób najstarszych w populacji ludności w wieku poprodukcyjnym. Tym samym starzenie się ludności regionu, w szczególności Łodzi, w nadchodzących dekadach będzie związane z przyrostem najbardziej kosztownej opieki nad osobami starszymi, tj. opieką instytucjonalną. W związku z powyższym działania powinny być ukierunkowane na rozwój bazy ochrony zdrowia, zarówno publicznej jak też prywatnej.

Jak wskazuje „*Analiza porównawcza województw w kontekście realizacji celów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013*”, wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 – 64 lata w 2011 r. dla województwa łódzkiego ukształtował się na poziomie 62,2%, w tym:

- zatrudnionych kobiet w wieku 15 – 64 lata – 56,1 %,
- zatrudnionych mężczyzn w wieku 15 – 64 lata – 68,3 %.

Stopa bezrobocia w 2011 r. dla województwa łódzkiego wyniosła 12,9%, podczas gdy w skali kraju kształtowała się na poziomie 12,5% (porównując w świętokrzyskim, gdzie poziom ten wynosi 15,2%, podkarpackim – 15,5%, zachodniopomorskim – 17,6%, natomiast najniższy wskaźnik bezrobocia jest w województwie mazowieckim – 9,8% i wielkopolskim – 9,1%).

W strukturze osób bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2011 r. – najmniejszą część zarejestrowanych osób poszukujących pracy stanowią te z wykształceniem wyższym – 10,5% (w następnej kolejności są to osoby z wykształceniem: średnim ogólnokształcącym – 11,7%, policealnym i średnim zawodowym – 20,6%, zasadniczym zawodowym – 25,4% oraz gimnazjalnym i niższym – 31,8%).

Niekorzystna sytuacja demograficzna pogłębiona będzie wpływem tzw. czynnika kohortowego (dochodzenie powojennego wyżu demograficznego do wieku emerytalnego, a jednocześnie wchodzenie na rynek pracy nielicznych generacji urodzonych w latach '90), który spowoduje, że potencjalne zasoby pracy w województwie będą niższe w 2020 r. o 11,6% w porównaniu do 2011 r. i będzie to spadek większy niż spadek ludności regionu. Kurczenie się regionalnych zasobów pracy, szczególnie

w miastach, prawdopodobnie – o ile wystąpi poprawa sytuacji na rynku pracy – pozytywnie wpłynie na wydłużenie okresu aktywności zawodowej pracowników, wzrost płac lub migracje z zewnątrz oraz na rozwój elastycznych form pracy, w tym telepracy (źródło: aktualizacja „*Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020*”).

W okresie do roku 2020 będzie następować prawdopodobnie przesuwanie się aktywności gospodarczej i miejsc pracy ze słabiej rozwiniętych obszarów województwa do Łodzi i jego obszaru funkcjonalnego/metropolitarnego, a także do subregionalnych biegunów wzrostu.

Sytuacja osób niepełnosprawnych w Polsce poprawiła się, niemniej poprawa sytuacji tej grupy osób na rynku pracy jest niewielka. Najwyższym zatrudnieniem osób niepełnosprawnych wyróżniło się województwo łódzkie – gdzie wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wyniósł 27% w stosunku do ogółu osób niepełnosprawnych w regionie w wieku 16-64 (najmniej korzystna sytuacja przedstawia się w dolnośląskim i zachodniopomorskim – 15,5%) (źródło: „*Analiza porównawcza województw w kontekście realizacji celów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013*”).

Podsumowując, w regionie łódzkim obserwuje się jeden z najintensywniejszych w Polsce procesów depopulacji o utrwalonym trendzie i niekorzystnej prognozie oraz niekorzystne zmiany wieku struktury ludności.

Województwo łódzkie charakteryzuje się:

- systematycznym zmniejszaniem się liczby ludności – w latach 2004-2010 o 53 345 osób;
- intensywnym procesem depopulacji miast;
- bardzo niskim ujemnym przyrostem naturalnym (-2,2 na 1000 osób – dane za rok 2010);
- bardzo niekorzystną strukturą wieku – 56,8 osób w wieku nieprodukcyjnym/100 osób w wieku produkcyjnym (wskaźnik obciążenia demograficznego);
- najsilniejszą w kraju dysproporcją płci ludności, widoczną szczególnie w miastach regionu – wskaźnik feminizacji wynosi 110 kobiet/100 mężczyzn.

Korzystnie natomiast w województwie wygląda sytuacja pod względem poziomu zurbanizowania. Udział ludności miejskiej wynosił w 2010 roku 64,18%. Urbanizacja ta jest jednak bardzo nierównomierna i koncentruje się przede wszystkim w centralnej części województwa, na obszarze Łódzkiego Obszaru Aglomeracyjnego.

Województwo łódzkie charakteryzuje się jednak najgorszymi w kraju wskaźnikami dotyczącymi poziomu zdrowotności społeczeństwa, co wynika m.in. z niekorzystnej struktury demograficznej. Do negatywnych zjawisk w zakresie stanu zdrowia mieszkańców należą:

- najkrótsze w kraju przeciętne trwanie życia kobiet i mężczyzn – odpowiednio 79,4 lat i 70,1 lat – będące odzwierciedleniem najwyższego poziomu umieralności, a zwłaszcza niepokojąco wysokiej umieralności osób w wieku 20-50 lat;
- drugie miejsce w kraju z powodu chorób cywilizacyjnych (choroby układu krążenia, nowotwory – odpowiednio 5,6/1000 ludności, 2,7/1000 ludności);
- najwyższy w kraju wskaźnik zachorowalności na gruźlicę (3,2/10 tys. ludności);

- niezdrowy styl życia mieszkańców i niska świadomość prozdrowotna.

Wyjątkowo źle w tym zakresie wygląda stolica regionu. Wysoka umieralność w Łodzi widoczna jest przede wszystkim – pomijając zmienną z uwagi na bardzo niski poziom i zależność od zdarzeń losowych umieralność wśród dzieci i młodzieży do 20 lat – wśród osób w wieku 20-60 lat, wśród których umieralność jest wyższa o kilkadziesiąt procent od średniej krajowej. Łódź to jedyne polskie miasto wojewódzkie, w którym mieszkańcy żyją średnio krócej niż ogół ludności województwa i kraju. Takie wyniki są rezultatem złego stanu zdrowia mieszkańców, niskiej świadomości zdrowotnej i niezdrowego trybu życia.

Ważnym problemem jest niska liczba urodzeń i niska skłonność do posiadania potomstwa, zwłaszcza w stolicy województwa, gdzie w okresie ostatniego dziesięciolecia w najmniejszym stopniu wzrosła liczba dzieci wydawanych na świat. W 2005 roku współczynnik dzietności dla miasta Łodzi wyniósł 1,02, w 2008 – 1,15, natomiast 2009 roku osiągnął wartość 1,22. W tym samym okresie całe województwo odnotowało wzrost współczynnika z wartości 1,21 do 1,34, natomiast w miastach województwa współczynnik ten osiągnął wartości od 1,11 do 1,27. Zgodnie z definicją poziom dzietności to przeciętna liczba urodzeń wydawanych w trakcie całego życia rozrodczego przez kobietę (tj. w wieku 15-49). W ostatnich latach wskaźnik dzietności wynosi 1,2-1,3 dziecka, podczas gdy osiągnięcie prostej zastępowalności pokoleń wymaga urodzenia 2,1 dziecka. Niska dzietność nie jest jedyną przyczyną małej liczby urodzeń. Drugą przyczyną są zaszczości związane z niską liczbą urodzeń sprzed lat i małą atrakcyjnością osiedleńczą, co obecnie skutkuje relatywnie niską liczbą potencjalnych matek¹. Dodatkowo słabością regionu jest strukturalne niedopasowanie sieci żłobków i przedszkoli do lokalnych potrzeb, zwłaszcza na obszarach wiejskich oraz mała liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli na tych obszarach. Pozytywnym zjawiskiem jest niższa niż przeciętnie w Polsce umieralność niemowląt w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych (wynosi ona 4,0).

Ważnym elementem kapitału ludzkiego poza zdrowiem jest poziom wykształcenia. Społeczeństwo lepiej wykształcone może stanowić mocne podstawy dla rozwoju regionu i wpływa znacząco na jego atrakcyjność. Zjawiskiem niekorzystnym jest silna polaryzacja przestrzenna ludności pod względem wykształcenia. Najniższym poziomem wykształcenia charakteryzuje się ludność peryferyjnych obszarów wiejskich. Wyniki egzaminów kończących szkołę podstawową i gimnazjum świadczą o podziale na obszary miejskie, gdzie osiągane są lepsze wyniki oraz na obszary wiejskie, gdzie wyniki egzaminów są słabsze.

Edukacja i szkolnictwo wyższe w regionie stoją przede wszystkim przed wyzwaniami związanymi z sytuacją demograficzną oraz zmianami gospodarki regionalnej w kierunku tworzenia gospodarki

¹ Sytuacja Demograficzna Łodzi, Przygotowano w ramach grantu Prezydenta Miasta Łodzi "Zapaść demograficzna Miasta i jej skutki dla przyszłości Łodzi", Piotr Szukalski, Instytut Socjologii UŁ

opartej na wiedzy. Region cechuje niedopasowanie kierunków kształcenia w szkołach średnich i wyższych do potrzeb regionalnych i lokalnych rynków pracy oraz zbyt mała skala kształcenia w zakresie kierunków technicznych i przyrodniczych. Mimo postępującej komputeryzacji w placówkach oświatowych zauważalny jest niski stopień wykorzystania technik cyfrowych w procesie edukacji. Szkoły wyższe są słabo powiązane z zewnętrznym otoczeniem społeczno-gospodarczym, a zwłaszcza ze sferą biznesu. Jednocześnie uczelnie charakteryzują się dużą liczbą pracowników naukowych.

Region łódzki charakteryzuje się wprawdzie wysokim odsetkiem – ale przeciętną dynamiką przyrostu – ludności z wyższym wykształceniem (19,1% ludności województwa posiadało wykształcenie wyższe wg BDL GUS 2010), a także:

- systematycznym wzrostem odsetka dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W 2000 roku na 1000 dzieci w wieku 3 – 6 lat w przedszkolach przebywało 408 dzieci, w 2006 już 477, natomiast w 2010 roku liczba dzieci wzrosła do 554 na 1000 dzieci;
- korzystnymi wartościami wskaźników skolaryzacji, szczególnie na poziomie podstawowym i gimnazjalnym odpowiednio 96,9% i 94,9%;
- upowszechnieniem wykształcenia średniego i wzrostem liczby ludności z wykształceniem wyższym;
- dużą liczbą studentów (114 942 osób w 2010 r.).

Zauważalna jest postępująca koncentracja uczelni i studentów w stolicy województwa (Łódź jest piątym ośrodkiem akademickim w kraju). Niekorzystny jest fakt, że zaledwie 48,8% ogółu studentów kształci się w trybie stacjonarnym². W mniejszych ośrodkach powiatowych dostęp do kształcenia na poziomie policealnym jest ograniczony. Zmieniająca się sytuacja demograficzna wpłynie na spadek liczby uczniów na wszystkich poziomach kształcenia, a szkoły wyższe będą musiały silnie konkurować o studentów z uczelniami krajowymi i zagranicznymi. Wymogi nowoczesnego rynku pracy zwiększą jednak popyt na usługi edukacyjne umożliwiające ciągle doskonalenie kwalifikacji zawodowych i kształcenie przez całe życie.

Łódź to ośrodek koncentracji potencjału naukowo-badawczego, sektora kreatywnego i innych instytucji generujących funkcje metropolitalne. Funkcje te, w porównaniu z innymi dużymi miastami kraju, są jednak słabo ukształtowane, a ich poziom oddziaływania jest często ograniczony jedynie do obszaru województwa. Ponadto, w mieście koncentruje się niemal 50% przedsiębiorstw przemysłowych, ponad 30% podmiotów wysokiej i średniowysokiej techniki oraz ponad 50% podmiotów otoczenia przedsiębiorstw zlokalizowanych w naszym województwie. Podmioty gospodarcze zlokalizowane w Łodzi wytwarzają ponadto ok. 70% dochodów z podatku CIT wytworzonego przez

² Aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego, s. 22

podmioty gospodarcze wszystkich ośrodków w województwie. Obecnie gospodarka miasta charakteryzuje się brakiem wyraźnej specjalizacji, a głównymi barierami w rozwoju nowoczesnej gospodarki Łodzi są przede wszystkim:

- brak związków między przemysłem a sektorem B+R;
- niski poziom kapitału społecznego;
- niewystarczający system powiązań komunikacyjnych (zwłaszcza kolejowych) z innymi ośrodkami metropolitalnymi w Polsce;
- silna migracja wykwalifikowanej kadry do regionów sąsiednich z uwagi na niewystraszającą chłonność rynku pracy.

Poza Łodzią do ośrodków o wysokich potencjałach rozwojowych należy 16 miast regionu, z czego jedynie 4 to miasta duże (80 – 40 tys. mieszkańców). Są to: Piotrków Trybunalski, Bełchatów, Skierniewice i Kutno. Pozostałe ośrodki zaliczają się do miast średniej wielkości (40 – 15 tys. mieszkańców - Łowicz, Wieluń, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Rawa Mazowiecka, Łęczyca) oraz miast małych (15 – 5 tys. mieszkańców - Poddębice, Tuszyń, Sulejów) i bardzo małych (poniżej 5 tys. mieszkańców - Stryków, Rzgów, Uniejów). Większość z tych ośrodków charakteryzuje się:

- wysokim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców;
- koncentracją podmiotów otoczenia przedsiębiorczości, co jest ważnym czynnikiem lokalizacji nowych inwestycji gospodarczych;
- stosunkowo wysokimi dochodami z podatku CIT.

Niepokojącym zjawiskiem jest tracenie funkcji społeczno-gospodarczych przez niektóre miasta powiatowe znajdujące się w tej grupie. Należą do nich Łęczyca, Łowicz, Poddębice i Wieluń (na podstawie badań i ekspertyz wykonanych na potrzeby diagnozy wskazanej w aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020).

Innym czynnikiem wpływającym na sytuację demograficzną województwa łódzkiego jest migracja, która kształtuje liczbę i strukturę ludności. W tym przypadku należy mówić o migracjach wewnętrznych i zewnętrznych, czyli dokonywanych na terenie zamieszkiwanego kraju i tych związanych z przekroczeniem jego granicy. Od wielu lat województwo jest regionem odznaczającym się ujemnym saldem migracji, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. O ile w przypadku tych drugich można mówić o niewielkim wpływie, o tyle migracje wewnętrzne mają o wiele większe znaczenie dla oceny sytuacji demograficznej województwa (w roku 2010 było to – 1757 osób). W mniejszych jednostkach terytorialnych (powiatach) odpływ ten ma relatywnie większe znaczenie, choć w dużym stopniu odnosi się do migracji wewnątrzwojewódzkich np. odpływ mieszkańców Łodzi związany jest w dużym stopniu

z procesem suburbanizacji, wynikiem rozwoju łączności i komunikacji oraz pojawienia się na masową skalę zawodów wykonywanych „na odległość” (e-praca) lub w domu.

W przypadku migracji zagranicznych, zgodnie z danymi przedstawionymi przez GUS, około 1,1-1,2 mln Polaków przebywa poza granicami państwa polskiego. Populacja osób wyjeżdżających z województwa łódzkiego za granicę w ciągu ostatnich 5 lat to zdecydowanie ludzie młodzi – 62% z nich to osoby, które nie przekroczyły 35. roku życia, zaś 74% to osoby przed 40. rokiem życia. W przypadku wieku mamy do czynienia z silną zależnością – wraz ze wzrostem wieku maleje odsetek emigrantów – grupa najmłodsza, tj. osoby do 26. roku życia, stanowi 26% całej badanej populacji, podczas gdy osoby najstarsze, które przekroczyły 60. rok życia, stanowią zaledwie 1%.

Pod względem kapitału społecznego województwo łódzkie plasuje się poniżej średniej krajowej. Mieszkańców regionu charakteryzuje niski poziom zaufania do instytucji publicznych oraz niska samoorganizacja społeczna. Na tle kraju województwo wykazuje tendencję wzrostową w poziomie obywatelskości społeczeństwa. Pod względem tożsamości regionalnej region łódzki nie jest obszarem jednorodnym kulturowo.

Do najistotniejszych zdiagnozowanych problemów w sferze społecznej ograniczających możliwości rozwojowe województwa należą:

- malejąca liczba ludności, w szczególności stanowiącej zasoby pracy;
- depopulacja ośrodków miejskich;
- starzenie się społeczeństwa;
- niski poziom kapitału ludzkiego, w tym:
 - niekorzystna sytuacja zdrowotna mieszkańców,
 - polaryzacja przestrzenna ludności pod względem wykształcenia,
 - rosnące wykluczenie społeczne;
- niski poziom kapitału społecznego, zwłaszcza w dużych ośrodkach miejskich, wraz z dużym zróżnicowaniem regionu pod względem rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- słaby poziom identyfikacji mieszkańców województwa z regionem łódzkim;
- niewystarczający w stosunku do potrzeb zdrowotnych mieszkańców poziom opieki zdrowotnej;
- zróżnicowanie regionalne pod względem dostępności do opieki żłobkowej i uczestnictwa w edukacji przedszkolnej;
- niedopasowanie struktury kształcenia do potrzeb nowoczesnego rynku pracy.

II. Prognoza trendów demograficznych w województwie łódzkim w najbliższej perspektywie

Analiza prognoz demograficznych na lata 2013-2014/2015³ pokazuje, iż negatywne tendencje demograficzne występujące dotychczas w województwie łódzkim będą się utrwały w przyszłości. Pogłębienie nastąpi w następujących obszarach:

1. Zmniejszanie się liczby ludności województwa; szacuje się, iż w latach 2010 – 2014 ubędzie około 49 000 ludzi (od 2,534 mln w 2010 roku⁴ do 2,496 mln 2013 roku i 2,485 mln w 2014 roku) tzn., że każdego roku liczba ludności zmniejszać się będzie średnio o 12 000 osób. Wielkość tego spadku ludności będzie plasowała województwo łódzkie na drugim miejscu w kraju zaraz po województwie śląskim pod względem najwyższych bezwzględnych spadków liczby ludności.
2. Zmniejszanie się potencjalnych zasobów pracy; wg prognoz liczba ludności w wieku produkcyjnym spadnie z 1,797 mln w 2010 roku⁵ do 1,737 mln w 2013 r. oraz do 1,717 mln w 2014 roku, tzn., że w latach 2010 – 2014 z tej grupy ubędzie około 80 000 ludności. Daje to obniżenie o 20 000 osób rocznie.
3. Starzenie się ludności województwa przy jednoczesnym spadku liczby ludzi młodych; W latach 2010 - 2014 prognozuje się spadek w grupie wiekowej 0-14 lat o 2 000 osób (z 351 tys. w 2010 roku do 349 tys. w 2014 roku), natomiast liczebność grupy wiekowej powyżej 65. roku życia w tym samym okresie wzrośnie o 41 000 osób. W rzeczywistości nieprzewidywany w prognozie kryzys ekonomiczny – przekładający się najniższą od oczekiwanej liczby urodzeń – może pogłębić ten spadek.

Wskazane negatywne zjawisko będzie powodować prognozowane skutki ekonomiczne w postaci: niższych wpływów podatkowych, zmian w strukturze popytu, spadku dochodów województwa, zwiększonych kosztów związanych z opieką osób starszych i pomocą społeczną oraz wzrostu zapotrzebowania na usługi medyczno-opiekuńcze.

4. Utrzymywanie się niskiej dzietności, a tym samym niskiej liczby urodzeń. W długiej perspektywie grozi to wpadnięciem w pułapkę strukturalną lub nawet w tzw. pułapkę niskiej dzietności. Utrzymywanie się w długim okresie wymuszonej czynnikiem ekonomicznym dzietności na bardzo niskim poziomie doprowadzić może do pojawienia się w społecznej

³ W przypadku braku danych za rok 2014 wykorzystano dane za rok 2015

⁴ GUS, Rocznik Statystyczny Województwa Łódzkiego 2011, Tablica 1, Ludność

⁵ Prognoza ludności na lata 2008 – 2035, GUS, 2009

świadomości nowego ideału życia rodzinnego – rodziny bezdzietnej bądź jednodzietnej. W miastach województwa łódzkiego współczynnik dzietności w 2010 roku wynosił 1,23, natomiast na terenach wiejskich 1,48⁶. Współczynnik ten jest niższy o 0,05 niż średnia dla miast Polski i wyższy o 0,01 niż średnia dla terenów wiejskich. Wartości te plasują łódzkie na 6. miejscu w kraju pod względem najniższego współczynnika. Wg prognoz na 2015 rok dzietność w województwie ulegnie nieznacznej poprawie, zarówno na terenach wiejskich, jak i miejskich i osiągnie odpowiednio wartości 1,5 oraz 1,31. Pozycja łódzkiego na tle innych województw nie ulegnie zmianie.

5. Utrzymywanie się wysokiego poziomu umieralności; szczególnie wysoka umieralność występuje w grupie osób w wieku 20-50 lat, wynika ona przede wszystkim z czynnika behawioralnego (np. badania stanu zdrowia GUS wskazują na większą od ogólnopolskiej częstość konsumpcji alkoholu oraz częstsze występowanie chorób układu krążenia i nowotworów). Powyższa sytuacja w połączeniu z niską liczbą urodzeń powoduje, że województwo łódzkie ma najniższy przyrost naturalny w kraju. W 2010 roku wynosił on -5695⁷, a na 2015 rok prognozuje się wartość -8203. Oznacza to, że każdego roku ujemny przyrost naturalny powiększa się o kolejne 500 osób.
6. Utrzymywanie się ujemnego salda migracji wewnętrznych i zagranicznych; saldo migracji wewnętrznych w 2010 roku wyniosło -1757 osób⁸, prognozuje się, że w 2015 roku nastąpi niewielki wzrost owego ujemnego salda, które wyniesie -1897 osób. Podobnie sytuacja wygląda dla migracji zagranicznych. W 2010 roku saldo wyniosło -23 osoby⁹, a na rok 2015 prognozuje się wartość -372 osoby. Saldo migracji ogółem w 2010 roku wyniosło -1780 osób, a na rok 2015 prognozuje się wartość -2269 osób.
7. Szybka depopulacja stolicy województwa nierekompensowana wzrostem liczby ludności zamieszkującej miasta w obszarze metropolitalnym; liczba ludności w Łodzi w 2010 roku wynosiła 738 794 osób, a na rok 2015 prognozuje się, że obniży się ona do poziomu 707 984 osób¹⁰. To daje spadek mieszkańców stolicy województwa w ciągu 4 lat o 30 810 osób, co daje wyludnianie się Łodzi rocznie o około 7500 osób.
8. Niska atrakcyjność osiedleńcza stolicy województwa, nieprzyciągająca ludności spoza województwa, ale również niewystarczająca do utrzymania młodzieży z regionu chcącej studiować na jego terenie.

⁶ Prognoza ludności na lata 2008 – 2035, GUS, Tablica 12, Współczynniki dzietności ogólnej w latach 2008-2035

⁷ Rocznik Statystyczny Województwa Łódzkiego 2011, GUS, Tablica 7, Ruch naturalny ludności

⁸ Tamże, Tablica 24, Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały

⁹ Tamże, Tablica 24, Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały

¹⁰ Włodzimierz Obraniak, Ludność Łodzi i innych wielkich miast w latach 1984 – 2006, US w Łodzi

III. Analiza SWOT (na podstawie SRWL)**ATUTY**

- ⇒ dobrze wykwalifikowane kadry dla placówek opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych oraz popyt na tego typu usługi
- ⇒ wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców
- ⇒ dobrze rozwinięte szkolnictwo wyższe
- ⇒ relatywnie znaczny potencjał badawczy sfery B+R szczególnie w obszarach przemysłu medyczo – farmaceutycznego, biotechnologii, włókiennictwa, ogrodnictwa
- ⇒ dobrze rozbudowana i dostępna baza materialna podstawowej opieki medycznej
- ⇒ korzystne transportowe położenie województwa w kontekście przebiegu gotowych i budowanych autostrad, dróg ekspresowych i modernizowanych linii kolejowych oraz rozpoczęcie budowy nowoczesnego dworca multimodalnego w Łodzi (Łódź Fabryczna) wraz z tunelem średnicowym Łódź Fabryczna – Łódź Kaliska i Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej
- ⇒ Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta

SŁABOŚCI

- ⇒ pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna, zwłaszcza zmniejszanie się potencjału demograficznego i konsumpcyjnego Łodzi
- ⇒ niekorzystna sytuacja i świadomość zdrowotna mieszkańców regionu
- ⇒ nieefektywna profilaktyka zdrowotna
- ⇒ strukturalne niedopasowanie sieci żłobków, przedszkoli i szkół do potrzeb regionalnych i lokalnych
- ⇒ słaby stan szkolnictwa i kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym
- ⇒ niedopasowanie profili kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy
- ⇒ brak współpracy między uczelniami wyższymi w regionie oraz między uczelniami wyższymi a władzami samorządowymi w regionie
- ⇒ postępująca dezaktywizacja zawodowa osób z wyższym wykształceniem
- ⇒ niski poziom uczestnictwa ośrodków B+R w procesie tworzenia i dyfuzji innowacji do gospodarki oraz słabe umiędzynarodowienie projektów realizowanych w ośrodkach B+R
- ⇒ mała liczba miejsc pracy w

- ⇒ niska jakość kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich i w małych miastach
- ⇒ wykluczenie dużych grup społecznych w zdegradowanych obszarach miejskich
- ⇒ niewystarczająca liczba specjalistycznych kadr medycznych (medycyna ratunkowa, medycyna paliatywna, geriatrya)
- ⇒ niedostatecznie szybkie i sprawne połączenia drogowe i kolejowe z krajem i Europą
- ⇒ niewystarczający stan techniczny dróg wojewódzkich oraz zły stan techniczny dróg o znaczeniu lokalnym, brak obwodnic

SZANSE

- ⇒ możliwość otrzymania dodatkowych środków z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na rzecz poprawy sytuacji demograficznej
- ⇒ umiędzynarodowienie szkół wyższych
- ⇒ nowe, unikatowe w skali kraju, kierunki kształcenia (krajowe ramy kwalifikacji)
- ⇒ rozwój sektora kreatywnego o znaczeniu ogólnokrajowym
- ⇒ napływ inwestycji zaawansowanych technologicznie w kraju
- ⇒ wzrost zapotrzebowania na specjalistyczne usługi logistyczne w kraju
- ⇒ wzrost zainteresowania aktywnymi formami turystyki (turystyka weekendowa)
- ⇒ moda na zdrowy styl życia i dbałość o zdrowie
- ⇒ polityka wsparcia UE w zakresie ekonomii społecznej
- ⇒ polityka państwa wspierająca kształcenie ustawiczne
- ⇒ rosnący popyt na nowoczesne i szybkie przewozy kolejowe
- ⇒ wsparcie rozwoju transportu publicznego ze środków UE
- ⇒ rosnące zainteresowanie informacją cyfrową oraz usługami internetowymi
- ⇒ wzrost zainteresowania turystyką kulturową

ZAGROŻENIA

- ⇒ niż demograficzny
- ⇒ konkurencja ze stronnych innych uczelni wyższych w kraju i za granicą
- ⇒ niewystarczające, publiczne i prywatne, nakłady finansowe na badania i rozwój
- ⇒ dynamiczny rozwój sektorów kreatywnych w innych obszarach metropolitalnych w kraju
- ⇒ zakłócenia w procesach budowy infrastruktury transportowej
- ⇒ ograniczenia czasowe funkcjonowania ŁSSE
- ⇒ postrzeganie województwa jako regionu nieatrakcyjnego turystycznie w skali kraju
- ⇒ narastające problemy strukturalne w krajowym systemie ochrony zdrowia
- ⇒ niedostosowanie systemu oświaty do potrzeb
- ⇒ opóźnienia w realizacji docelowego krajowego układu transportowego
- ⇒ zmiana podejścia do rozwoju kolei dużych prędkości na poziomie krajowym

IV. Wnioski wynikające z badań focusowych dotyczących przeciwdziałania negatywnej sytuacji demograficznej regionu - przygotowane przez dr Piotra Szukalskiego Instytut Socjologii UŁ

a) **Badanie focusowe - wywiad grupowy z młodzieżą akademicką**

Miejsce: Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny UŁ, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, Łódź

Data i czas: 15.11.2012, godz. 18.00 – 20.00

Uczestnicy: Respondenci reprezentowali Politechnikę Łódzką (5 osób, kierunki: nanotechnologia i architektura) oraz Uniwersytet Łódzki (3 osoby, kierunki: administracja, zarządzanie międzynarodowe, gospodarka przestrzenna, prawo – studenci UŁ jednocześnie studiowali dwa kierunki).

Cel główny: określenie najważniejszych – z perspektywy młodzieży rozpoczynającej karierę zawodową lub myślącej o kontynuacji studiów na II stopniu – działań mających zwiększyć zainteresowanie młodzieży pozostaniem na stałe na terenie województwa łódzkiego.

b) **Badanie focusowe - wywiad grupowy z przedstawicielami świata nauki**

Miejsce: pracownia focusowa, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny UŁ, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, Łódź

Data i czas: 20.11.2012, godz. 14.05 – 16.10

Uczestnicy: Przedstawiciele uczelni z Łodzi i regionu specjalizujący się w badaniach demograficznych, familiologicznych i gerontologicznych (6 osób).

Cel główny: określenie priorytetowych obszarów działań, odnoszących się do poprawy sytuacji demograficznej województwa łódzkiego w krótkim (lata 2013-2014) i średnim okresie (do 2020), określenie działań, które powinny być wdrażane w celu poprawy sytuacji demograficznej; określenie, które z działań, jakie mogą być w najbliższym czasie finansowane ze środków EFS, powinny być realizowane w pierwszej kolejności.

c) **Podsumowanie focusów**

Podczas focusów jako kluczowe wymieniano oddziaływanie na możliwość znalezienia i utrzymania pracy, stabilność zatrudnienia – definiowaną w kategoriach pewności pracy i odpowiedniej wysokości dochodów – ujmowano jako najważniejszy, pojedynczy czynnik oddziałujący na decyzje migracyjne, a zwłaszcza na decyzje o rozpoczęciu karier rodzinnych.

Środki zaradcze, mające na celu przeciwdziałanie sytuacji demograficznej regionu, wspomniane w trakcie focusów, podzielić można na następujące typy:

- a) Działania ogólnorozwojowe – rozwój infrastruktury, w tym i tej umożliwiającej lepszą komunikację pomiędzy terenami regionu, zwłaszcza lepszy dojazd z peryferii do stolicy regionu;
- b) Działania przyciągające inwestycje zewnętrzne – mowa albo o działaniach związanych z przyciąganiem inwestorów do ŁSSE lub o przyciąganiu inwestorów tworzących miejsca pracy dla osób wysoko wykwalifikowanych;
- c) Działania mające na celu ułatwienie godzenia kariery zawodowej i rodzinnej – zarówno poprzez elastyczne formy zatrudnienia, jak i dostęp do instytucjonalnych, jak i nieinstytucjonalnych form opieki nad małym dzieckiem;
- d) Działania umożliwiające „pełne usamodzielnienie się” osób rozpoczynających dorosłe życie – dostęp do wynajmowanych na pozarynkowych zasadach mieszkań (w tym miejscu pojawiała się rola komunalnych zasobów mieszkaniowych jako czynnika umożliwiającego założenie rodziny);
- e) Działania ukierunkowane na zwiększenie praktycznego wymiaru edukacji – umożliwienie studentom w trakcie studiów pracy (najchętniej w niepełnym wymiarze czasu pracy) w zawodzie powiązany ze studiowanym kierunkiem;
- f) Działania związane z dopasowaniem systemu edukacji do potrzeb lokalnego rynku pracy – w tym przypadku kluczem jest, z jednej strony, propagowanie wiedzy o oczekiwanych zawodach deficytowych (a zatem i dobrze płatnych), z drugiej zaś wyposażenie w przyjazny sposób młodzieży w podstawy wiedzy matematycznej, technicznej i przyrodniczej, umożliwiającej szerokie spektrum kontynuowania edukacji i przygotowania się do zawodu.
- g) Działania ukierunkowane na poprawę wizerunku regionu, a zwłaszcza jego stolicy, jako obszarów nieatrakcyjnych, „szarych”, o niskiej jakości życia;
- h) Aktywizowanie osób starszych, zarówno zawodowe, jak i społeczne.

Brak było w trakcie focusów gotowych rozwiązań, badani mieli raczej ostrożny stosunek do realnych możliwości dostępnych władzom regionalnym – czy szerzej publicznym – rozwiązania problemów oddziałujących na problemy demograficzne regionu.

W obu focusach koncentrowano się na problemach Łodzi, wychodząc z założenia, iż bez silnego, centralnego, wielkomiejskiego ośrodka nie można rozwiązać problemów województwa. Jest to zgodne ze spostrzeżeniami wielu badaczy, mówiącymi, że zła sytuacja demograficzna regionu – podobnie jak i ekonomiczna – wynika przede wszystkim ze słabości stolicy województwa. W efekcie już na etapie budowania strategii rozwiązywania problemów demograficznych następować powinna ścisła współpraca z władzami Łodzi, zaś przynajmniej

niektóre instrumenty powinny być projektowane z myślą o ich wykorzystywaniu przede wszystkim w Łodzi – choćby po to, aby zwiększyć udział wśród młodzieży województwa na stałe zmieniającej swe stałe miejsce zamieszkiwanie tych, którzy decydują się zostać na terenie regionu, osiedlając się w jego stolicy.

Zastanawia również ranga przypisywana dostępowi do informacji – młodzież akademicka wspominała o braku informacji o wydarzeniach mających miejsce w Łodzi i o braku informacji, że Łódź i region to miejsce atrakcyjne do przebywania, badacze mówili o braku informacji odnośnie do sprawdzonych osób oferujących opiekę nad małym dzieckiem lub dorosłymi osobami niesamodzielnymi. Istnieje zatem potrzeba rozwijania dostępnych i tanich sposobów docierania z informacją do zainteresowanych, np. portali dostarczających tego typu informacji, które w przypadku opieki nad dziećmi/seniorami powinny być wzmocnione jakimś systemem referencji.

Ważnym elementem FGI z badaczami była sugestia, aby – podejmując działania – uwzględnić specyfikę licznej grupy kobiet z pokoleń urodzonych na przełomie lat 1970. i 1980., tj. relatywnie licznej grupy, która dziś powoli zbliża się do ostatniego okresu realizacji planów prokreacyjnych. Uwaga ta podkreśla ważność działań, które być powinny podjęte w zasadzie natychmiast, aby móc oddziaływać na plany prokreacyjne realizowane przynajmniej z dziewięciomiesięcznym opóźnieniem od momentu zaistnienia bodźca.

Analizując wnioski płynące z FGI, dokonać można próby określenia najważniejszych kierunków podejmowanych działań z uwzględnieniem perspektywy czasu, w którym te działania winny być wdrażane.

Strategiczne działania powinny w krótkim okresie koncentrować się na szybkim rozwiązaniu/złagodzeniu kwestii ważnych dla generacji tzw. drugiego wyżu demograficznego, tj. dzisiejszych 25-35 -latków, którzy rozpoczęli już karierę zawodową, i którzy, jeśli w najbliższych kilku latach nie zdecydują się na wydanie na świat potomstwa, nie będą w stanie zrealizować swoich planów prokreacyjnych. W takim przypadku z punktu widzenia krótkiego okresu priorytetem powinno być wspieranie kobiet z tej grupy w realizacji planów prokreacyjnych – są to z reguły kobiety będące od kilku lat na rynku pracy, a zatem wsparcie powinno polegać na promowaniu działań ułatwiających godzenie kariery zawodowej i rodzinnej (rozbudowa sieci żłobków i przedszkoli, w tym i na terenach wiejskich, wydłużanie czasu pracy tych instytucji w sposób nieobciążający nadmiernie budżetu rodziców, promowanie pozainstytucjonalnych form opieki nad małym dzieckiem). W sytuacji braku szybkiego reagowania na te potrzeby niezbędne byłoby rozwijanie w dłuższym okresie (współ)finansowanych ze środków publicznych usług medycznych.

W tym miejscu poczynić należy jednak zastrzeżenie odnośnie do możliwości nadmiernego na niektórych obszarach przeinwestowania w rozwój zinstytucjonalizowanych form opieki nad małym dzieckiem. W ostatnich latach poszczególne powiaty dokonały znaczącego postępu w rozwoju tego typu opieki (tab. 10), zaś w przypadku miast na prawach powiatu osiągnięty poziom oznaczać może w sytuacji powszechnego przechodzenia przez najstarszy rocznik obecnych przedszkolaków do edukacji szkolnej i przewidywanej zmniejszającej się w najbliższych latach liczbie urodzeń dojście do zapewnienia każdemu zainteresowanemu rodzicowi opieki nad jego dzieckiem. Problemem w takim przypadku staną się sytuacje związane z zamieszkiwaniem na przedmieściach i chęcią rodziców pozostawiania dziecka w przedszkolach zlokalizowanych na terenie miasta, a dokładniej z finansowaniem edukacji przedszkolnej takich dzieci. Już dziś podejrzewać należy, iż sytuacje takie są powszechne (tak należy rozumieć wysokie udziały w największych miastach regionu i jednocześnie relatywnie niskie udziały w powiatach okalających).

Tabela 10. Udział procentowy dzieci korzystających z przedszkoli w latach 2005 i 2011 do liczby dzieci w wieku 3-6 lat wg powiatów

Powiat	2005	2011
łódzki wschodni	42,9	45,2
pabianicki	53,7	57,9
zgierski	48,2	55,4
brzeziński	27,8	37,0
m. Łódź	73,0	78,3
bełchatowski	32,2	43,5
opoczyński	22,2	23,5
piotrkowski	17,8	24,2
radomszczański	32,9	42,3
tomaszowski	44,1	53,9
m. Piotrków Trybunalski	61,4	81,1
łaski	35,6	42,3
pajęczański	40,6	54,2
poddębicki	34,5	39,0
sieradzki	38,0	50,1
wieluński	48,9	59,4
wieruszowski	42,4	54,3
zduńskowolski	45,7	55,2
kutnowski	29,1	40,7
łęczycki	30,6	29,2
łowicki	29,1	46,3
rawski	32,4	38,8
skierniewicki	12,7	28,3
m. Skierniewice	68,0	79,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS, BDL,
http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

Idealnym rozwiązaniem z punktu widzenia próby oddziaływania na dzietność byłoby kierowanie prowadzonych działań przede wszystkim do osób mających – lub planujących – dwoje i troje dzieci. Bezdietnych z wyboru do płodzenia potomstwa nie da się przekonać bodźcami materialnymi. O urodzeniu dziecka pierwszego decydują przede wszystkim czynniki normatywno-afektywne. Z kolei dzieci czwarte i dalsze – z uwagi na ścisły związek pomiędzy wielodzietnością a ubóstwem – mają nikłą szansę na pozyskanie od swych rodziców nakładów edukacyjnych zapewniających wysoki poziom kapitału ludzkiego. Realistycznie zatem trzeba powiedzieć – troska o zbliżenie się do prostej zastępowalności to przede wszystkim walka o płodzenie dzieci drugich i trzecich.

Z perspektywy dłuższego okresu – tzn. możliwości powolnego i długotrwałego wdrażania pewnych rozwiązań – preferowane powinny być instrumenty ukierunkowane na osoby zbliżające się do krytycznego momentu – przechodzenia z systemu edukacji do kariery zawodowej. Działania prowadzone w tym zakresie powinny koncentrować się na sekwencji: kompetencje umożliwiające szeroki wybór dalszej kariery edukacyjnej i zawodowej (edukacja w zakresie matematyki i nauk przyrodniczych) – doradztwo zawodowe – rozwijanie możliwości praktyk i staży zawodowych – pomoc w usamodzielnieniu się (zakładaniu własnych firm osobom z pewną praktyką, pomoc w znalezieniu na pierwsze kilka lat mieszkania z zasobów komunalnych) – pomoc w godzeniu kariery zawodowej i rodzinnej. Szybko zmniejszająca się w trakcie następnego dziesięciolecia liczba młodzieży w wieku gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalnej i szkoły wyższej umożliwi zwiększanie środków w przeliczeniu *per capita* na potencjalnego zainteresowanego. Warto zaznaczyć, że trzy pierwsze elementy sekwencji nie udadzą się bez uprzedniego rozbudzenia wśród młodych ludzi orientacji na przyszłość, przede wszystkim zainteresowania przebiegiem własnej przyszłości z perspektywy rozwoju rynku pracy. Tymczasem analiza najpopularniejszych kierunków studiów podejmowanych przez młodzież na terenie województwa jednoznacznie wskazuje, iż nie ma ona wiedzy o docenianych przez rynek kierunkach studiów lub też z różnych względów preferuje kierunki niewymagające dużych nakładów pracy własnej.

Jednocześnie pamiętać należy o szybko rosnących liczebnie zastępach osób wchodzących w okres starości. Ważnym elementem strategii powinny być działania na rzecz aktywizacji osób starszych, nieograniczające się tylko do Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Powinny być promowane zarówno działania na rzecz przedłużenia aktywności zawodowej (w tym przypadku większa uwaga powinna być skoncentrowana na propozycje skierowane do osób pracujących, zmuszonych możliwością zwolnienia do uzupełnienia posiadanych kwalifikacji

– skuteczne działania na rzecz finansowego zainteresowania pracodawców zatrudnianiem bezrobotnych osób w wieku przedemerytalnym prowadzone mogą być tylko na szczeblu centralnym), jak i wykorzystania osób w wieku 60-70 lat do działań samopomocowych (np. centra wolontariatu, umożliwiające np. wymianę usług, czy też emerytowanym specjalistom – prawnikom, lekarzom, „budowlańcom” – udzielanie porad) czy pomocy międzypokoleniowej (np. wykorzystanie emerytowanych nauczycieli do prowadzenia zajęć wyrównawczych). Kluczem powinny być jednak działania wchodzące w skład pierwszej z wymienionych grup – a zatem wspieranie pracujących w wieku 50-65 lat w celu maksymalnego przedłużenia ich kariery zawodowej, w tym i promowanie elastycznych form zatrudnienia w niepełnym wymiarze. Działanie takie pomaga podwyższyć dochody obecnych pracowników, jak i w przyszłości ich emerytury, a dodatkowo samoistnie zachęca ich do podejmowania okołozawodowych aktywności (choćby zadbanie o wygląd i zdrowie), aktywizując ich na różnych polach.

Realizacja strategii rozwiązywania problemów demograficznych poniekąd z definicji nie oznacza rozwijania jakiś nowych form wspomagania mieszkańców regionu, to powinna być raczej próba systematycznego rozwijania dotychczas prowadzonych działań w całościowy program, mający na celu:

- a) podwyższanie jakości życia mieszkańców województwa, a w efekcie umożliwianie im pełnej realizacji ich planów rodzinnych (matrymonialnych i prokreacyjnych),
- b) eliminację możliwości „wypadnięcia z obiegu”, poprzez umożliwienie włączenia się w działania aktywizujące,
- c) wyrobienie regionowi marki „Województwo przyjazne mieszkańcom”, co ma podnieść jego atrakcyjność osiedleńczą.

Tym samym chodzi bardziej o zapewnienie ciągłości prowadzonych w tym zakresie działań, co oznacza konieczność wciągnięcia ich na listę priorytetów finansowanych w następnym okresie programowania.

Kluczem do osiągnięcia sukcesu jest znalezienie działań, które będą wykorzystywać dostępne dzięki EFS środki do przekształcania społecznych zasobów w aktywny, wypracowujący dochody kapitał. Działania powinny zachęcać samorządy lokalne do lepszego, kompleksowego zagospodarowania posiadanych zasobów. Przykładem może być wykorzystywanie zamykanych szkół do otwierania przedszkoli połączonych z dziennymi domami pomocy społecznej i centrami aktywności seniorów, umożliwiającymi części z tej drugiej klienteli pracę w wolontariacie na rzecz dzieci w owych przedszkolach, co z kolei zwiększy aktywność seniorów, a przy tym zmniejszy koszty funkcjonowania obiektów, czy wykorzystywanie wymagających remontu

komunalnych zasobów mieszkaniowych – które następnie przeznaczone mogą być na umożliwienie młodym ludziom startu w samodzielne życie rodzinne lub w przypadku dużej powierzchni jako baza do utworzenia pozainstytucjonalnych form opieki nad małymi dziećmi – jako poligonu, na którym praktykę zawodową za środki EFS mogą uzyskać bezrobotni. Stosowanie takich kompleksowych programów umożliwi efektywne wykorzystanie środków, przy czym słowo efektywność oznacza społeczną produktywność, tj. czyli taką aktywność, która wytwarza dobra i usługi, opłacaną lub nie, włączając takie aktywności jak praca domowa, opieka nad dziećmi, wolontariat, pomoc rodzinie i przyjaciołom. Projektowanie możliwości wdrożenia takich kompleksowych programów powinno być na etapie przygotowawczym opiniowane przez samorządy lokalne, które często mają konkretne pomysły trudne niekiedy bezpośrednio do włożenia w ramy konkursów realizowanych w ramach EFS.

Z innego punktu widzenia istnieje problem koncentracji ludności na niektórych obszarach województwa. We współczesnych społeczeństwach istnieje tendencja do koncentrowania się ludności wokół największych miast, a zatem tam, gdzie istnieje łatwy dostęp do wysokopłatnej pracy i możliwości atrakcyjnego „wydania” pieniędzy i czasu. Z punktu widzenia wielu lokalnych samorządów – przede wszystkim tych usytuowanych na obrzeżach regionu – dokonanie świadomego wyboru wspierania takiej tendencji uznane być może za zagrożenie. Istotnym byłoby wspomaganie procesu realokacji młodzieży do Łodzi i innych miast regionu (w obu kierunkach) w zależności od ich kompetencji zawodowych, aby wzmocnić konkurencyjność poszczególnych ośrodków w zależności od sektorów w stosunku do innych miast w Polsce.

Strategii rozwiązywania problemów demograficznych musi towarzyszyć rozpowszechnianie wiedzy o jej wypracowaniu. Celem powyższego winno być przede wszystkim ugruntowanie wśród odbiorców kampanii informacyjnej świadomości ważności kwestii jakości życia – w tym i rodzinnego – dla samorządu województwa łódzkiego. Samorząd wojewódzki może również wykorzystywać inne formy działania na rzecz podnoszenia świadomości swych prorodzinnych działań – np. poprzez wprowadzenie wojewódzkiej „Karty dużych rodzin”, albo przynajmniej poprzez uznanie tych wydanych przez lokalne samorządy jako uprawniających do korzystania ze zniżkami z instytucji, dla których samorząd wojewódzki jest organem założycielskim lub które stale dofinansowuje. W ten sposób widoczne byłoby jednoznaczne przesłanie „dbamy o łódzkie rodziny”.

V. Cel główny Planu przeciwdziałania depopulacji

Odbudowa kapitału ludzkiego poprzez tworzenie sprzyjających warunków na rynku pracy, rozwój wykształcenia i kompetencji oraz poprawę jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego w perspektywie krótko i długookresowej.

VI. Cele szczegółowe wpływające na poprawę sytuacji demograficznej województwa

VI.1 Cele szczegółowe dla osób młodych

1. Stabilność zatrudnienia dla młodych rodziców/kobiet ułatwiająca podejmowanie długotrwałych zobowiązań oraz realizację planów prokreacyjnych.
2. Szeroki dostęp do żłobków, przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego (edukacji przedszkolnej) prowadzący do utrzymania miejsc pracy/powrotu rodziców - opiekunów na rynek pracy.
3. Wysoka dostępność do mieszkań dla młodych osób.
4. Aktywizacja zawodowa kobiet/osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dzieci lub opieką nad osobami zależnymi.
5. Wysoka atrakcyjność zatrudniania osób z grup defaworyzowanych (kobiety/młode matki/osoby niepełnosprawne) dla potencjalnego pracodawcy.
6. Dostępność i atrakcyjność miejsc pracy w regionie, sprzyjające warunki dla napływu ludności do województwa łódzkiego.
7. Równe szanse edukacyjne w regionie, wysoka jakość usług świadczonych w systemie oświaty oraz równy poziom kształcenia na obszarach miejskich i wiejskich, w tym wsparcie na rzecz przeciwdziałania marginalizacji osób z obszarów wiejskich.
8. Wspieranie rodzin w zakresie godzenia ról zawodowych i prywatnych oraz równości kobiet i mężczyzn.

9. Wysoki poziom kluczowych kompetencji uczniów szkół ogólnokształcących (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum) w zakresie nauk matematycznych, technicznych i przyrodniczych.
10. Modernizacja szkolnictwa zawodowego oraz dostosowanie oferty edukacyjnej placówek kształcenia ustawicznego i praktycznego do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy.
11. Wysokie kwalifikacje nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kadr administracyjnych systemu oświaty dostosowane do wymogów związanych z kierunkami rozwoju regionu, zmianą kierunków kształcenia, zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje oraz zmieniającą się sytuacją demograficzną w systemie oświaty.
12. Powiązanie szkolnictwa wyższego z zewnętrznym otoczeniem społeczno-gospodarczym, zwłaszcza ze sferą biznesu.
13. Łatwość/mobilność mieszkańców województwa w zakresie przemieszczania się pomiędzy ośrodkami pracy i zamieszkania.
14. Zdrowi i świadomi profilaktyki zdrowia mieszkańcy województwa.

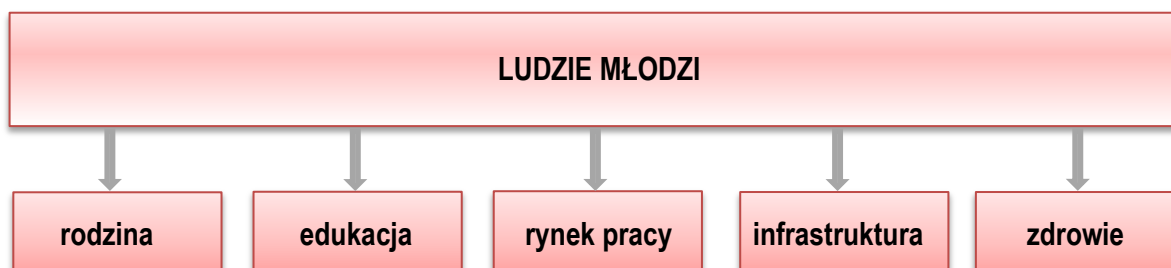
VI.2 Cele szczegółowe dla osób powyżej 45. roku życia oraz seniorów

1. Wysoka świadomość pracodawców w zakresie korzyści płynących z zatrudniania w szczególności osób powyżej 50. roku życia oraz niepełnosprawnych.
2. Uruchomienie niewykorzystanych zasobów pracy.
3. Aktywizacja społeczna i zawodowa osób starszych.
4. Budowa i dostosowanie infrastruktury publicznej do potrzeb osób starszych.
5. Wysoka jakość i dostępności do usług opiekuńczych i zdrowotnych.

6. Rozwinięta baza ochrony zdrowia oraz alternatywnych form opieki dla osób przewlekle chorych i starszych.
7. Wysoka jakość usług specjalistycznych w zakresie osób starszych (geriatria).
8. Zdrowi i świadomi profilaktyki zdrowia mieszkańcy województwa.
9. Szeroki zakres usług skierowanych na osoby starsze w ramach „białej gospodarki”¹¹ i „srebrnej gospodarki”.¹²
- 10.

VII. Proponowane działania i kierunki interwencji w celu przeciwdziałania negatywnym zmianom demograficznym w województwie łódzkim z uwzględnieniem głównych źródeł finansowania

VII.1 Działania krótko i długookresowe oraz kierunki interwencji skierowane do osób młodych

VII.1.1 Obszar działania – rodzina

Grupy docelowe:

- dzieci w wieku do 5 lat,
- rodzice,
- kobiety/osoby powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich i wychowawczych,
- kobiety w ciąży,
- osoby do 30. roku życia,
- osoby młode wchodzące po raz pierwszy na rynek pracy,
- osoby młode planujące osiedlenie się na terenie województwa łódzkiego.

¹¹ Termin odnosi się do usług medycznych, okołomedycznych i paramedycznych, które z jednej strony mają na celu oddziaływanie na stan zdrowia jednostek i zbiorowości, z drugiej zaś na dobrostan, choćby przez oddziaływanie na wygląd jednostek.

¹² Gospodarka ukierunkowana na wykorzystanie potencjału osób starszych i uwzględniający ich potrzeby

Działania krótkookresowe

1. Zwiększenie dostępności do usług opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci w wieku 3-5 lat (w szczególności na obszarach wiejskich) poprzez dopasowanie struktury sieci przedszkoli do lokalnych i regionalnych potrzeb. Działania ukierunkowane na tworzenie nowych przedszkoli oraz wsparcie już istniejących w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych, przyczyniające się do wzrostu całkowitej liczby miejsc w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego (w szczególności w gminach z terenu województwa o najniższym w skali regionu stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej) - realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

2. Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych i społecznych dotyczących zwiększenia świadomości przedsiębiorców w zakresie tematyki godzenia ról zawodowych i prywatnych, w tym korzyści płynących z zatrudnienia kobiet/osób powracających do pracy po urlopach macierzyńskich i wychowawczych.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne, środki prywatne.

3. Promowanie resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Maluch”, realizowanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, którego celem jest realizacja polityki prorodzinnej rządu odnoszącej się do wspierania rodziny w działaniach opiekuńczych nad małymi dziećmi, w tym Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytetu I *Zatrudnienie i integracja społeczna*, Działania 1.5 PO KL *Wspieranie rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego* poprzez informowanie np. na portalach internetowych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi potencjalnych beneficjentów o planowanych konkursach, kryteriach wyboru projektów oraz zasadach obowiązujących przy aplikowaniu o środki na realizację projektów.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

4. Podwyższanie kompetencji osób dorosłych w zakresie ICT i znajomości języków obcych poprzez organizację szkoleń i kursów skierowanych do osób dorosłych z własnej inicjatywy zainteresowanych nabyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem umiejętności i kompetencji, z uwzględnieniem grup preferowanych: osób do 30 roku życia, osób wchodzących po raz pierwszy oraz powracających na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowywaniem dzieci. Realizacja projektów wyłonionych w ramach Poddziałania 9.6.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

Działania długookresowe

1. Wprowadzanie stosownych instrumentów polityki sprzyjającej rodzinie, tj.
 - a. planowane w Kodeksie Pracy oraz w ustawie o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa – wydłużenie urlopu macierzyńskiego/ ojcowskiego oraz możliwość elastycznego wykorzystania urlopu w ratach, a także dzielenie się nim między rodzicami – na podstawie przepisów regulujących kwestie urlopów rodzicielskich, których wejście w życie zaplanowano na dzień 1 września 2013 r. Na obszarze województwa łódzkiego jako Specjalnej Strefy Demograficznej proponuje się do wyboru:
 - półroczny urlop macierzyński/ojcowski płatny 100% lub
 - roczny urlop macierzyński/ojcowski płatny 90% - w stosunku do 80% obowiązujących na terenie kraju.
 - b. zwiększone świadczenia rodzinne określone w ustawie o świadczeniach rodzinnych oraz w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokości świadczeń rodzinnych (na obszarze województwa łódzkiego proponuje się zwiększenie wysokości zasiłków rodzinnych oraz dodatków do zasiłków rodzinnych na drugie i każde kolejne dziecko od 30 do 50% określonej w rozporządzeniu kwoty bazowej (w zależności od wysokości dochodów).
 - c. zmiany w zakresie zwiększenia ulgi prorodzinnej określonej w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych (na obszarze województwa łódzkiego proponuje się odliczenie określonych w ustawie ulg od uzyskanego dochodu dla rodzin z trojgiem i więcej dzieci, alternatywnie – zwiększenie o 15% kwoty ulgi odliczonej od podatku).
 - d. rekomendowanie wprowadzenia ulgi podatkowej dla rodzin wielodzietnych – możliwość odpisu od dochodu rat kredytu hipotecznego zaciągniętego w związku z koniecznością zakupu/ zamiany lokalu mieszkalnego dostosowanego do potrzeb rodziny – wymaga zmian w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Potencjalne źródła finansowania: BP, inne krajowe środki publiczne.

2. Wydłużenie godzin pracy żłobków i przedszkoli bez dodatkowych kosztów ponoszonych przez rodziców,

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne, UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

3. Obniżenie opłat za opiekę żłobkowo-przedszkolną w zależności od liczby dzieci i uzyskiwanego dochodu – planowana jest nowelizacja ustawy o systemie oświaty dotycząca dotowania z budżetu państwa edukacji przedszkolnej mająca na celu obniżenie opłat wnoszonych przez rodziców i wprowadzenie dotacji dla samorządów na każde dziecko uczęszczające do przedszkola.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

4. Elastyczne formy zatrudnienia w ramach umów o pracę (ruchomy czas pracy, zadaniowy czas pracy, telepraca, wypożyczanie pracowników, work sharing¹³, w szczególności dla kobiet w ciąży oraz młodych rodziców.

Potencjalne źródła finansowania: BP, inne krajowe środki publiczne, UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

5. Rozbudowa infrastruktury umożliwiającej przełamanie niżu demograficznego:
 - a. baza żłobków – zapowiedziana przez rząd zmiana ustawy żłobkowej, która ma polegać na zmniejszeniu udziału gmin w kosztach inwestycji (na obszarze województwa łódzkiego proponowane jest zmniejszenie udziału finansowego gmin do 10%).
 - b. tworzenie przedszkoli zarządzanych przez rodziców i lokalne społeczności/NGO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST, inne krajowe środki publiczne, środki prywatne.

6. Wykorzystanie istniejących komunalnych zasobów mieszkaniowych regionu oraz ułatwienie dostępu do mieszkań znajdujących się w zasobach władz publicznych poprzez:
 - a. preferencyjne czasowe ulgi w opłatach za czynsz/media/podatki,
 - b. ulgi/zwolnienia z opłat wykupu mieszkań przy zobowiązaniu najemców do osiedlenia się na terenie województwa łódzkiego.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

7. Zwiększenie oraz utrzymanie w kolejnych latach podatkowych ulg mieszkaniowych (budowlana, remontowa, na zakup gruntu pod budowę oraz na budowę domu na wynajem) – wymaga zmian legislacyjnych w ustawie o zwrocie osobom fizycznym niektórych wydatków związanych z budownictwem mieszkaniowym.

Potencjalne źródła finansowania: BP.

8. Promowanie „Programu Mieszkanie dla Młodych” skierowanego do osób kupujących pierwsze mieszkanie na rynku pierwotnym. Programem mają być objęte małżeństwa i osoby samotne (single), osoby, które nie posiadają na własność mieszkania/domu oraz nie przekroczyły 35.

¹³ Współdziałanie pracowników przy wykonywaniu jednego zadania

roku życia. Maksymalna powierzchnia mieszkania będzie mogła wynosić 75 metrów kwadratowych (na obszarze województwa łódzkiego proponuje się rozszerzenie ofert o możliwość zakupu pierwszych mieszkań na rynku wtórnym).

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

9. Zwiększenie dostępności i zasobów mieszkaniowych poprzez działania rewitalizacyjne.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

10. Budowa systemu informacji o opiekunach dziennych nad małym dzieckiem wraz z potwierdzaniem kompetencji i certyfikacji jakości usług zgodnych z wymogami ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 mającej na celu łatwiejszą organizację fachowej opieki nad małymi dziećmi np. w gminach wiejskich w dzielnicach dużych miast pozbawionych rozbudowanej infrastruktury na zasadach pomocy sąsiedzkiej. Taka opieka sprawowana jest w warunkach domowych, a czas sprawowania opieki przez dziennego opiekuna efektywniej dopasowany do czasu pracy rodziców. Powyższy system informacji będzie budowany w ramach działań prowadzonych przez Regionalne Obserwatorium Społeczno-Demograficzne i będzie miał na celu ułatwienie dostępności do danych dotyczących powyższej formy opieki.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

11. Wprowadzenie ulg preferujących dzietność dla rodzin obniżających koszty utrzymania i dających impuls w kierunku wielodzietności w postaci:

- a. refundacji kosztów rekomendowanych profilaktycznych szczepień dla dzieci
- b. bonów opiekuńczych dla rodzin przyznawanych na okres trzech pierwszych lat życia dziecka, które możliwe będą do zrealizowania przez rodziców w placówkach wychowania i opieki, w firmach świadczących usługi edukacyjne, opiekuńcze i wychowawcze oraz w formach opieki domowej itp.
- c. finansowania wyprawki szkolnej dla uczniów (dla rodzin wielodzietnych),
- d. bonów edukacyjnych dla dzieci szkół ogólnokształcących możliwych do zrealizowania w placówkach oferujących zajęcia pozalekcyjne/dodatkowe/wyrównawcze.
- e. Kart Dużej Rodziny (+3 dzieci) uprawniających do zniżek w zakresie korzystania z basenu, kina, teatru i ośrodków kultury oraz innych preferencji wprowadzanych przez samorządy,
- f. obniżenia podatku VAT na asortyment dziecięcy np. odzież, obuwie – powyższe działanie wymaga zmian legislacyjnych w Ustawie o podatku od towarów i usług.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, środki prywatne.

12. Wspieranie usług opieki nad dziećmi do 3. roku życia oraz poprawa dostępu do usług opiekuńczych w zakresie jakościowym i ilościowym – ewentualna możliwość finansowania żłobków i innych form opiekuńczych w przyszłym okresie programowania na poziomie regionalnym.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską)

13. Zwiększanie dostępności usług związanych z poradnictwem w zakresie planowania rodziny, kursów opieki nad dzieckiem, szkół rodzenia, zajęć przygotowujących do życia w rodzinie – wspierających system wartości podnoszących rolę rodziny.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

VII.1.2 Obszar działania – edukacja

Grupy docelowe:

- **dzieci w wieku 3-5 lat objęte edukacją przedszkolną,**
- **dzieci i młodzież objęte edukacją ogólnokształcącą,**
- **młodzież objęta edukacją ponadgimnazjalną (kształcenie zawodowe),**
- **studenci,**
- **nauczyciele i pracownicy administracji oświatowej,**
- **doktoranci,**
- **osoby dorosłe do 45. roku życia podnoszące kwalifikacje z własnej inicjatywy,**

Działania krótkookresowe

1. Zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej, w szczególności na obszarach wiejskich poprzez zwiększenie dostępności do usług opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci w wieku 3 – 5 lat – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

2. Podniesienia jakości edukacji przedszkolnej poprzez wsparcie metodyczne nauczycieli wychowania przedszkolnego – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

3. Wyrównywanie szans edukacyjnych i dysproporcji w procesie kształcenia dzieci w szkołach na obszarach wiejskich, w szczególności napotykających na bariery o charakterze środowiskowym, ekonomicznym, geograficznym i zdrowotnym utrudniające lub uniemożliwiające dostęp do usług edukacyjnych poprzez realizację programów rozwojowych szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne obejmujących m.in. dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, opiekę psychologiczno-pedagogiczną, dodatkowe zajęcia pozaszkolne i pozalekcyjne – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

4. Wspieranie rządowych programów:

a. „Bezpieczna i przyjazna szkoła” służącego budowaniu w szkole pozytywnego klimatu społecznego w oparciu o prawidłowe relacje interpersonalne, doskonaleniu umiejętności wychowawczych rodziców, dyrekcji, nauczycieli i innych pracowników szkoły, pogłębianiu kompetencji społecznych i emocjonalnych uczniów, rozwojowi ich zainteresowań, pasji, uczeniu odpowiedzialności obywatelskiej i samorządności;

b. „Radosna Szkoła” – w ramach, którego organy prowadzące szkoły podstawowe mogą otrzymywać wsparcie finansowe na pomoce dydaktyczne do miejsc zabaw w szkole oraz urządzenie szkolnego placu zabaw;

– przez realizację projektów 9.1.1 i 9.1.2 PO Kapitał Ludzki.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

5. Objęcie pomocą stypendialną szczególnie uzdolnionych uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenów województwa łódzkiego z preferencjami dla terenów wiejskich, na których ograniczony jest dostęp do dobrej edukacji, poprawiającą ich sytuację materialną poprzez realizację projektu systemowego pn. Łódzki Program Wspierania Młodzieży Szczególnie Uzdolnionej w ramach Poddziałania 9.1.3 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

6. Podnoszenie kluczowych kompetencji uczniów, zwłaszcza w zakresie matematyki oraz przedmiotów przyrodniczych i technicznych poprzez prowadzenie dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych realizowanych w ramach programów rozwojowych szkół i placówek oświatowych wprowadzających nowe modele pracy służące podniesieniu jakości edukacji - projekty realizowane w ramach Poddziałania 9.1.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

7. Wspieranie kierunków kształcenia zawodowego zgodnych z zapotrzebowaniem lokalnych i regionalnych rynków pracy, w tym modernizacja kształcenia zawodowego poprzez

wprowadzenie nowych kierunków kształcenia i modyfikację programów nauczania na kierunkach istniejących – realizacja projektów w ramach Działania 9.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

8. Rozszerzenie ofert szkół o poradnictwo i doradztwo edukacyjno-zawodowe, informowanie uczniów o korzyściach płynących z wyboru danej ścieżki edukacyjnej oraz możliwościach dalszego kształcenia w kontekście uwarunkowań lokalnego i regionalnego rynku pracy. Tworzenie nowych lub wsparcie istniejących Szkolnych Ośrodków Kariery służących uczniom w programowaniu i realizacji ścieżki edukacyjnej i zawodowej – projekty realizowane w ramach Poddziałania 9.1.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

9. Współpraca szkół i placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami w zakresie organizacji staży i praktyk. Tworzenie programów doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz współpraca szkół z instytucjami rynku pracy służąca podnoszeniu kwalifikacji zawodowych uczniów jako przyszłych absolwentów i wzmacnianiu ich zdolności do zatrudnienia – realizacja projektów w ramach Działania 9.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

10. Zwiększenie stopnia wykorzystania technik cyfrowych w procesie edukacji poprzez doposażenie szkół i placówek w nowoczesne materiały dydaktyczne i inne – zapewniające wysoką jakość kształcenia, ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych ze szczególnym uwzględnieniem technik ICT – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.2 i Działania 9.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

11. Upowszechnienie kształcenia w formach szkolnych osób dorosłych z własnej inicjatywy zainteresowanych zdobyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem wykształcenia ogólnego lub kwalifikacji zawodowych – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.6.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

12. Wsparcie dla szkół dla dorosłych, placówek kształcenia ustawicznego i praktycznego, ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego ukierunkowane na rozszerzanie i dostosowywanie oferty edukacyjnej oraz potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy, rozwój innowacyjnych form kształcenia ustawicznego (również w formie e-learningu) – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.6.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

13. Doskonalenie kadr systemu oświaty w zakresie zgodnym z lokalną i regionalną polityką edukacyjną oraz potrzebami rynku pracy poprzez zdobywanie nowych lub rozszerzanie posiadanych kwalifikacji (studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne i doskonalące oraz inne formy podwyższania kwalifikacji nauczycieli i pracowników administracji oświatowej), a także realizacja programów przekwalifikowywania nauczycieli skłonnych w związku ze zmieniającą się sytuacją demograficzną (niżu szkolnego) w kierunku kształcenia ustawicznego osób dorosłych - realizacja projektów w ramach Działania 9.4 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

14. Tworzenie warunków dla rozwoju i zatrzymania najzdolniejszych absolwentów regionu w ramach realizacji projektu „Łódzkie intelektualne” poprzez:

- a. stypendia artystyczne Marszałka Województwa Łódzkiego przyznawane uczniom szkół artystycznych i studentom wyższych uczelni artystycznych w celu udzielenia pomocy osobom o największym potencjale artystycznym oraz świadomego kształtowania wizji rozwoju regionu;
- b. stypendia naukowe Marszałka Województwa Łódzkiego przyznawane uczniom oraz studentom za osiągnięcia związane z nauką i edukacją np. za wyniki uzyskane w olimpiadach, konkursach, pracach dyplomowych i magisterskich, działalności w kołach naukowych, projektach naukowo-badawczych, stażach, itp.
- c. nagrody Marszałka Województwa Łódzkiego przyznawane doktorantom za najlepsze rozprawy habilitacyjne i doktorskie oraz studentom za najlepsze prace magisterskie i dyplomowe tematycznie związane z województwem łódzkim, promujące region oraz wyniki badań wykazujące użyteczność dla rozwoju społecznego, gospodarczego lub kulturalnego regionu

– kontynuacja działań realizowanych w ramach projektu Departamentu Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

- d. realizacja nowego programu stypendialnego wspierającego młodych łódzkich naukowców prowadzących projekty naukowo-badawcze przyczyniające się do rozwoju regionu

– realizacja projektu Departamentu Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

15. Objęcie pomocą stypendialną doktorantów kształcących się na kierunkach matematyczno – przyrodniczych i technologicznych zgodnych z Regionalną Strategią Innowacji województwa poprzez przyznawanie im stypendiów naukowych i wsparcia towarzyszącego (np. szkoleń

z zakresu komercjalizacji wiedzy), a także pokrycie kosztów opiekuna doktoranta na uczelni lub w jednostce naukowej – realizacja projektów w ramach Poddziałania 8.2.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

Działania długookresowe

1. Systemowe wprowadzenie do szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich cyfryzacji szkół, (e-zasoby edukacyjne, e-uczeń, e-nauczyciel, e-podręcznik).

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne, UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

2. Podnoszenie jakości edukacji poprzez wsparcie metodyczne nauczycieli w szczególności w zakresie z korzystania z technologii ICT (cyfryzacja szkół).

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

3. Systemowe objęcie wsparciem i doradztwem zawodowym dzieci i młodzieży na każdym szczeblu edukacji szkolnej.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne, UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

4. Uruchomienie zajęć obejmujących zagadnienia ekonomiczne dla uczniów wszystkich typów szkół ogólnokształcących, w tym wdrożenie programu dwutygodniowych szkoleń/praktyk zawodowych dla uczniów ostatnich klas gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych o tematyce związanej z zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej/firm.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

5. Rekomendowanie działań prowadzonych w ramach programu „Młodzi w Łodzi” oraz programu „Mobilna Młodzież” wpisujących się w część strategii Europa 2020. Powyższe inicjatywy dotyczą sfery edukacji i zatrudnienia, służą dostosowaniu kształcenia i szkoleń do potrzeb osób młodych oraz działaniom ułatwiającym młodzieży przejście z systemu edukacji na rynek pracy, a także zachęcają do korzystania z możliwości, jakie oferują unijne stypendia na kształcenie lub szkolenia za granicą,

Potencjalne źródła finansowania: JST.

6. Wsparcie studentów poprzez system stypendiów naukowych i motywacyjnych oraz pomoc w zakładaniu i prowadzeniu własnych firm.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

VII.1.3 Obszar działania – rynek pracy

Grupy docelowe:

- **studenci i absolwenci,**
- **kobiety/osoby powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich i wychowawczych,**
- **osoby rozpoczynające działalność gospodarczą, ze szczególnym uwzględnieniem osób do 30. roku życia,**
- **pracownicy mikro, małych i średnich przedsiębiorstw,**
- **osoby dorosłe do 45. roku życia podnoszące kwalifikacje z własnej inicjatywy, w tym osoby o niskich kwalifikacjach, osoby niepełnosprawne, pozostające bez zatrudnienia,**

Działania krótkookresowe

1. Tworzenie sprzyjających warunków do rozpoczynania działalności gospodarczej oraz tworzenie nowych miejsc pracy poprzez udzielanie bezwrotnej pomocy na rozpoczęcie działalności gospodarczej z szczególnym uwzględnieniem osób do 30. roku życia – realizacja projektów w ramach Działania 6.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

2. Realizacja ogólnych i specjalistycznych szkoleń i/lub doradztwa związanego ze szkoleniami dla kadr zarządzających i pracowników mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MMŚP) w zakresie zgodnym ze zdiagnozowanymi potrzebami przedsiębiorstw i formie odpowiadającej możliwościom organizacyjno–technicznym przedsiębiorstwa – realizacja projektów w ramach Poddziałania 8.1.1 POKL

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

3. Wsparcie dla osób zwolnionych, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów typu outplacement, obejmujących m.in. szkolenia i poradnictwo zawodowe, poradnictwo psychologiczne, pośrednictwo pracy, staże i praktyki zawodowe przygotowujące do podjęcia pracy w nowym zawodzie, subsydiowanie zatrudnienia u nowego pracodawcy,

bezwrotne wsparcie dla osób zamierzających podjąć działalność gospodarczą, ze szczególnym uwzględnieniem osób o niskich kwalifikacjach – realizacja projektów w ramach Poddziałania 8.1.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

4. Podwyższanie kluczowych na rynku pracy kompetencji w zakresie ICT i znajomości języków obcych poprzez realizację szkoleń i kursów skierowanych do osób dorosłych, z uwzględnieniem grup preferowanych, tj. osób o niskich kwalifikacjach, osób niepełnosprawnych oraz pozostających bez zatrudnienia przez dłuższy czas – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.6.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

5. Wspieranie działań promocyjnych Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz Centrum Obsługi Inwestora prowadzące do zachęcania nowych podmiotów do inwestowania w województwie łódzkim.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

6. Wypracowanie, przetestowanie, upowszechnienie i włączenie do polityki lub praktyki gospodarki regionu produktów projektów innowacyjnych w zakresie współpracy B+R, sfery nauki i biznesu – realizacja projektów w ramach Priorytetu VIII POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

Działania długookresowe

1. Wsparcie dla studentów i absolwentów planujących założyć własną działalność gospodarczą typu spin off lub spin out, polegającą na komercjalizacji wiedzy naukowej i technologii poprzez udzielanie preferencyjnych pożyczek.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

2. Podnoszenie kompetencji kadry zarządzającej i pracowników oraz przyszłych pracowników Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES) – zgodnie z celem szczegółowym I Wieloletniego Planu Działań na rzecz Rozwoju i Upowszechnienia Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską), JST.

3. Zreformowanie urzędów pracy w agencje zatrudnienia, w których premiowana będzie efektywność w aktywizacji zawodowej bezrobotnych poprzez optymalizację mechanizmu

opłacania składek na ubezpieczenie zdrowotne osób bezrobotnych (wyłączenie Powiatowych Urzędów Pracy z roli pośrednika w przekazywaniu składki na ubezpieczenie zdrowotne) – zmiana Ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

4. Czasowe obniżenie kosztów pracy (np. 12 miesięcy) pracowników powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dzieci poprzez wprowadzenie ulg (np. uproszczenia podatkowe, niższa składka ZUS, subsydiowanie zatrudnienia, doposażanie stanowisk pracy itp.) – powyższe działanie wymaga zmian legislacyjnych w aktach dotyczących wyżej wymienionych zagadnień.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.

5. Wprowadzenie ulgi podatkowej dla pracodawcy uzależnionej od ilości pracowników posiadających dzieci w wieku 0-6 lat np. przy 10% pracowników posiadających dzieci w wieku 0-6 lat zniżka podatku dochodowego w wysokości 1% - powyższe działanie wymaga zmian legislacyjnych w aktach dotyczących wyżej wymienionych zagadnień.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

6. Obniżenie kosztów pracy pracodawcy poprzez doposażenie stanowisk pracy pracowników powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dzieci oraz osób niepełnosprawnych zatrudnionych na umowę o pracę w ramach elastycznych form.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

7. Rozszerzenie Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz potrzeba kontynuacji jej działań po roku 2020 – powyższe działanie wymaga zmian legislacyjnych w ustawie o specjalnych strefach ekonomicznych. Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

VII.1.4 Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)

Działania krótkookresowe

1. Zwiększenie czytelności kampanii promocyjnych regionu poprzez realizację „Programu kreacji i promocji marki województwa łódzkiego” – działanie realizowane przez Departament Promocji i Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

2. Stworzenie portalu informującego o wydarzeniach kulturalnych, naukowych i sportowych ułatwiającego dostęp do informacji nt. kulturalnej i rozrywkowej oferty regionu.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

3. Budowa, przebudowa przystanków kolejowych na trasach Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej - poprawa dostępności komunikacyjnej poprzez utworzenie intermodalnych przystanków z Łódzką Koleją Aglomeracyjną - etap I – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

4. Budowanie pozytywnego wizerunku Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

5. Rozwój drogowych powiązań zewnętrznych i wewnętrznych o strategicznym znaczeniu dla regionu - inwestycje infrastrukturalne realizowane przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Łodzi i Generalną Dyрекcję Dróg i Autostrad oraz planowane do realizacji na lata 2013-2017.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.

6. Rozbudowa bazy sportowej, rekreacyjnej i turystycznej w ramach planowanych inwestycji na terenie województwa łódzkiego (boiska, bieżnie, sale widowiskowo-sportowe, kompleksy sportowo-rekreacyjne) – realizowane przez samorządy lokalne i koordynowane przez Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST.

7. Poprawa infrastruktury budynków Teatru Wielkiego w Łodzi – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

8. Wykonanie i montaż organów w Filharmonii Łódzkiej im. A. Rubinsteina – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

9. Realizacja inwestycji pn. „Łódzka Regionalna Sieć Teleinformatyczna” polegającej na utworzeniu sieci szerokopasmowej na wybranym obszarze (17 powiatów) województwa łódzkiego w technologii światłowodowej, która obejmie swoim zasięgiem znaczną część regionu. Celem projektu jest „wyrównanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) na terenie województwa łódzkiego oraz poprawa wykorzystania zaawansowanych technologii informacyjnych przez mieszkańców.” Projekt realizowany przez Wydział Społeczeństwa Informacyjnego Departamentu Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

10. Realizacja inwestycji „Regionalny System Informacji Medycznej”, mającej na celu informatyzację 18 zakładów opieki zdrowotnej. Powyższa inwestycja zostanie zrealizowana poprzez wprowadzenie zintegrowanego pod względem organizacyjnym i technicznym programu wieloetapowego unowocześniania obszarów działalności zakładów opieki zdrowia oraz rozwiązania teleinformatyczne, dostosowanie do obowiązujących standardów technicznych i wymogów prawnych – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

Działania długookresowe

1. Rozwój drogowych, kolejowych, lotniczych powiązań zewnętrznych i wewnętrznych o strategicznym znaczeniu dla regionu (budowa i modernizacja dróg, budowa i umacnianie wałów przeciwpowodziowych).

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.

2. Inwestycje i projekty zaplanowane do realizacji na lata 2013-2015 w stolicy regionu wpływające pozytywnie na wizerunek województwa i jakość życia jego mieszkańców, takie jak: budowa „Dworca Łódź Fabryczna”, rekonstrukcja ulicy Piotrkowskiej, modernizacja trasy W-Z, budowa nowego Centrum Łodzi, drogi rowerowe, Mia100 Kamienic, Centrum Dialogu, Księża Młyn, Art-Inkubator, Teatr Arlekin – Miejska Galeria Sztuki.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.

3. Budowa Trasy "Górna" na odcinku od Al. Włókniarzy do ul. Rzgowskiej "Etap I - odc. Rzgowska – Paradna" – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

4. Rewitalizacja EC-1 i jej adaptacja na cele kulturalno-artystyczne – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

5. Rewitalizacja zabytkowego zespołu dawnego szpitala pediatrycznego im. Anny Marii przy ul. Piłsudskiego 71 oraz modernizacja Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. M. Kopernika w Łodzi jako kompleksowa realizacja planu rozwoju Regionalnego Ośrodka Onkologicznego – projekt realizowany w ramach RPO.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFRR), BP, JST.

6. Wynajem mieszkań komunalnych wyremontowanych przez jednostki samorządów terytorialnych po preferencyjnych cenach najlepszym studentom łódzkich i regionalnych uczelni w celu zatrzymania ich w miastach regionu (umowy na okres 3-5 lat, możliwość wykupu).

Potencjalne źródła finansowania: JST.

7. Wprowadzenie programu „Rodzina na START” zakładającego, iż każde małżeństwo spodziewające się pierwszego dziecka otrzyma dofinansowanie na doposażenie mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego. Warunkiem otrzymania ww. wsparcia jest zamieszkiwanie na terenie województwa łódzkiego przez okres kolejnych 5 lat.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

8. Propagowanie budowy Kolei Dużych Prędkości Łódź – Warszawa.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

VII.1.5 Obszar działania – zdrowie

Grupy docelowe:

- **dzieci w wieku 3-5 lat objęte edukacją przedszkolną,**
- **dzieci i młodzież objęte edukacją ogólnokształcącą,**
- **młodzież objęta edukacją ponadgimnazjalną (kształcenie zawodowe),**
- **kobiety w wieku 25-45,**

Działania krótkookresowe

1. Realizacja w szkołach ogólnokształcących i przedszkolach zajęć korekcyjnych i kompensacyjnych wyrównujących deficyty rozwojowe dzieci i młodzieży (w tym tworzenie w przedszkolach oddziałów integracyjnych dla dzieci z pogłębioną niepełnosprawnością łączących dzieci o różnych potrzebach edukacyjnych, wymagających odpowiedniego zaplecza infrastrukturalnego, wyposażenia w pomoce dydaktyczne, odpowiedniego doboru metod i programów terapeutyczno-edukacyjnych) – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.1 i 9.1.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

2. Realizacja programów prewencyjnych, programów profilaktycznych oraz zajęć z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom dla dzieci i młodzieży wykazujących problemy w nauce lub z innych przyczyn zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.1.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP, JST.

3. Kontynuacja realizacji programów: zapobiegania zaburzeniom depresyjnym dla dzieci i młodzieży, rozwojowi niedowidzenia oraz programu zdrowotnego wykrywania alergii dla dzieci - realizowanych przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.
Potencjalne źródła finansowania: JST.
4. Promocja sportu i turystyki oraz zdrowego stylu życia w ramach działań podejmowanych przez Departament Kultury Fizycznej Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi (np. poprzez portale internetowe tj. Portal Turystyczny Województwa Łódzkiego).
Potencjalne źródła finansowania: JST.
5. Promocja Populacyjnego Programu Profilaktyki i Wczesnego Wykrywania Raka Szyjki Macicy – bezpłatne badania cytologiczne, co 3 lata dla kobiet w wieku 25-59 lat.
Potencjalne źródła finansowania: BP.
6. Realizacja inwestycji związanych z unijnymi standardami ochrony zdrowia poprzez budowę specjalistycznych pracowni badań w szpitalu im. M. Kopernika w Łodzi, rewitalizację szpitala im. J. Korczaka w Łodzi, rozbudowę Szpitalnego Oddziału Ratunkowego w Zgierzu.
Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.

Działania długookresowe

1. Kształtowanie zdrowych nawyków u dzieci celem przeciwdziałania otyłości i zapobieganie chorobom cywilizacyjnym spowodowanym nieodpowiednią dietą oraz zwiększenie konsumpcji owoców i warzyw w województwie poprzez objęcie dzieci na etapie kształcenia ogólnego bezpłatnym dożywianiem (darmowy owoc, warzywo i mleko).
Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.
2. Promowanie zdrowych nawyków u dzieci poprzez wycofanie tzw. śmieciowej żywności w szkołach (wycofanie automatów ze słodyczami, sprzedaż w szkolnych sklepikach zdrowiej żywności).
Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki.
3. Rekomendowanie wprowadzenia dofinansowania do leczenia bezpłodności, w tym wprowadzenie refundacji zabiegu in vitro w ramach 3-letniego planowanego do rozpoczęcia w 2013 roku programu rządowego Ministerstwa Zdrowia. Program będzie skierowany do par, które udokumentują leczenie niepłodności tradycyjnymi metodami przez okres jednego roku (na obszarze województwa łódzkiego proponuje się sfinansowanie 100% kosztów procedury).
Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.
4. Przygotowanie nowego programu Wczesnego Wykrywania Jaskry dla osób w wieku 35 – 60 lat.

Potencjalne źródła finansowania: JST

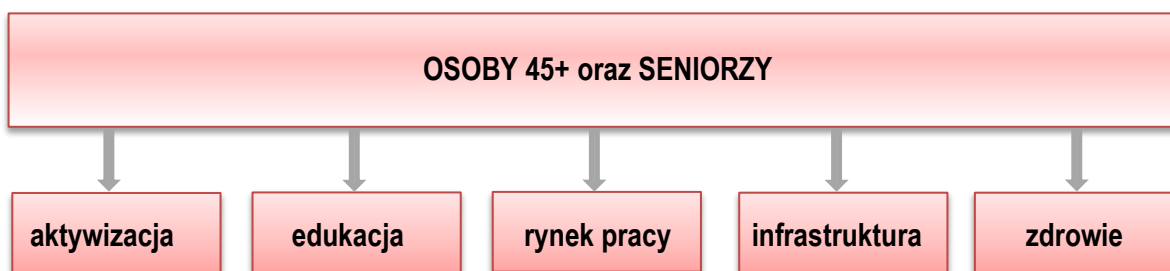
5. Rekomendowanie realizacji programów zapobiegania i wykrywania chorób cywilizacyjnych u dorosłych, np. alergii, nowotworów, chorób układu krążenia, cukrzyca.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

6. Rozwój usług i poprawa dostępu do niedrogich, wysokiej jakości usług opieki zdrowotnej i socjalnej.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską), BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

VII.2 Działania krótko i długookresowe oraz kierunki interwencji skierowane do osób powyżej 45. roku życia oraz seniorów

VII.2.1 Obszar działania – aktywizacja społeczna

Grupy docelowe:

- osoby powyżej 50. roku życia,

Działania krótkookresowe

1. Tworzenie sprzyjających warunków dla inicjatyw lokalnych na rzecz osób starszych wspieranych lub współorganizowanych z Samorządem Województwa.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską), JST.

2. Prowadzenie akcji/kampanii informacyjnych/imprez cyklicznych mających na celu wzrost świadomości w zakresie praw socjalnych, zawodowych, edukacyjnych i zdrowotnych u starszych osób.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską), JST.

3. Promowanie Rządowego Programu na rzecz Aktywności Osób Starszych, w tym pomoc potencjalnym beneficjentom w zakresie aplikowania o środki w ramach ww. programu.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

4. Promowanie rozwiązań przyjętych w ramach programu „Aktywizacja 60+” realizowanego przez Urząd Miasta Łodzi wśród innych samorządów lokalnych regionu.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

Działania długookresowe

1. Utworzenie Wojewódzkiej Rady Seniorów przy Samorządzie Województwa Łódzkiego, która będzie organem opiniodawczym, doradczym i inicjatywnym powoływanym na okres kadencji Sejmiku Województwa. Jej głównym celem będzie reprezentowanie seniorów i ich interesów wobec władz województwa.

Potencjalne źródło finansowania: JST.

2. Budowa systemu informacji o potencjalnych opiekunach dziennych nad osobami starszymi wraz z potwierdzaniem kompetencji i certyfikacji jakości usług w ramach niezinstytucjonalizowanych form opieki nad osobami starszymi/chorymi/zależnymi. Będzie miało to na celu łatwiejszą organizację fachowej opieki nad osobami starszymi i zależnymi np. w gminach wiejskich, w dzielnicach dużych miast pozbawionych rozbudowanej infrastruktury na zasadach pomocy sąsiedzkiej.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

3. Aktywizacja osób powyżej 50. roku życia w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Osób Starszych poprzez wspieranie działań takich jak samopomoc sąsiedzka, aktywizacja prospołeczna, współpraca międzypokoleniowa, kluby seniora, wolontariat;

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską), JST.

4. Upowszechnianie wolontariatu osób starszych, zwłaszcza wolontariatu skupionego na samopomocy seniorów (pomoc najstarszym przez seniorów).

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

5. Upowszechnienie domowej wysokiej jakości opieki nad osobami starszymi.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

6. Budowanie w ramach rozwoju ekonomii społecznej działalności komercyjnej w ramach „srebrnej gospodarki” według zasady „najlepiej o zaspokojenie potrzeb starszych konsumentów zadbają przedsiębiorcy 50+”.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST, inne krajowe środki publiczne

7. Budowanie programu promocji tzw. zawodów ginących (bednarz, ludwisarz, rymarz, zdun), w tym programów nauki zawodu przez ich przedstawicieli i innych chętnych – edukacja międzypokoleniowa lub kształcenie osób mających 45-50 lat.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

VII.2.2 Obszar działania – edukacja

Grupy docelowe:

- **osoby powyżej 45. roku życia zainteresowane podnoszeniem kwalifikacji,**
- **osoby powyżej 50. roku życia o niskich kwalifikacjach, osoby niepełnosprawne, pozostające bez zatrudnienia,**

Działania krótkookresowe

1. Upowszechnianie kształcenia w formach szkolnych osób dorosłych z własnej inicjatywy zainteresowanych zdobyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem wykształcenia ogólnego lub kwalifikacji zawodowych mających horyzontalny wpływ na sytuację pracowników na rynku pracy – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.6.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

2. Podwyższanie kluczowych kompetencji w zakresie ICT i znajomości języków obcych poprzez szkolenia i kursy skierowane do osób dorosłych z uwzględnieniem grup preferowanych, tj. osób, które ukończyły 50. rok życia, osób o niskich kwalifikacjach, osób niepełnosprawnych, pozostających bez zatrudnienia przez dłuższy czas – realizacja projektów w ramach Poddziałania 9.6.2 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

3. Promocja idei kształcenia przez całe życie (LLL – Lifelong Learning) służącej podnoszeniu kompetencji regionalnych zasobów ludzkich (osób dorosłych), w tym propagowanie działalności edukacyjnej i integracyjnej Uniwersytetów Trzeciego Wieku skierowanych do seniorów - poprzez nagłaśnianie ww. idei na różnego rodzaju spotkaniach i konferencjach.

Potencjalne źródła finansowania: JST.

VII.2.3 Obszar działania – rynek pracy

Grupy docelowe:

- **osoby powyżej 50. roku życia pozostające bez zatrudnienia, w szczególności o niskich kwalifikacjach, osoby niepełnosprawne,**
- **pracownicy przedsiębiorstw w jednostkach naukowych,**
- **pracownicy naukowcy jednostek naukowych w przedsiębiorstwach,**
- **pracownicy naukowcy i naukowo-dydaktyczni uczelni,**
- **pracownicy ze szczególnym uwzględnieniem osób powyżej 50 roku życia oraz o niskich kwalifikacjach,**

Działania krótkookresowe

1. Integracja społeczna i zawodowa osób pozostających bez zatrudnienia, po 45 roku życia poprzez adaptację rozwiązań aktywizacji zawodowej przetestowanych i funkcjonujących w Danii – kontynuacja projektu „PWP Wspólnie Aktywni – model pracowni aktywizacji osób 45+” realizowanego w ramach Priorytetu VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym PO KL.
Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.
2. Realizacja staży i szkoleń praktycznych dla pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych bądź pracowników naukowych jednostek naukowych oraz pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych uczelni – w przedsiębiorstwach – realizacja projektów w ramach Poddziałania 8.2.1 POKL.
Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.
3. Wsparcie dla osób zwolnionych, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów typu outplacement, ze szczególnym uwzględnieniem osób powyżej 50 roku życia oraz osób o niskich kwalifikacjach – realizacja projektów w ramach Poddziałania 8.1.2 POKL.
Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.
4. Wypracowanie nowych produktów wspierających aktywność zawodową osób powyżej 50 roku życia (model sieci franczyzy społecznej przeciwdziałającej wykluczeniu cyfrowemu, tworzenie inkubatorów aktywizacji zawodowej seniorów) oraz ich upowszechnienie i włączenie do polityki

lub praktyki gospodarki regionu poprzez upowszechnianie rezultatów projektów innowacyjnych realizowanych w ramach Priorytetu VI POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

5. Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez zatrudnienia, ze szczególnym położeniem nacisku na realizację szkoleń prowadzących do uzyskania uznawanych umiejętności i kompetencji (certyfikaty) w branżach i sektorach określanych jako przyszłościowe – realizacja projektów w ramach Poddziałania 6.1.1 POKL.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

6. Kampanie informacyjno-promocyjne i społeczne dotyczące zwiększenia świadomości przedsiębiorców w zakresie tematyki godzenia ról zawodowych i prywatnych (m.in. korzyści płynących z zatrudnienia osób powyżej 50 roku życia).

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

Działania długookresowe

1. Obniżenie kosztów pracy pracowników powyżej 50. roku życia poprzez wprowadzenie ulg (np. ulgi podatkowe, niższa składka ZUS, subsydiowane zatrudnienie, doposażanie stanowisk pracy, itp.) – powyższe działanie wymaga zmian legislacyjnych w aktach dotyczących wyżej wymienionych zagadnień. Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST.

2. Systemowe adaptowanie wypracowanych w innych krajach modeli pracowni aktywizacji osób powyżej 45 roku życia podejmowane w celu zwiększenia ich aktywności zawodowej i społecznej.

Potencjalne źródła finansowania: UE (EFS), BP.

3. Promowanie rozwiązań technicznych i gospodarczych wpływających na rozwój specjalistycznych usług dostosowanych do potrzeb osób starszych.

Potencjalne źródła finansowania: UE, BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

4. Wsparcie dla osób fizycznych (w szczególności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym powyżej 50 roku życia) zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej poprzez doradztwo, szkolenia oraz przyznanie środków finansowych na założenie i/lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

5. Przystosowanie pracowników i przedsiębiorców do zmian demograficznych (związanych ze starzeniem się społeczeństwa) poprzez wspieranie procesów adaptacyjnych

i modernizacyjnych (przekwalifikowanie pracowników, pomoc w zmianie profilu działalności), wsparcie doradczo-szkoleniowe oraz finansowe (pożyczki, poręczenia).

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

VII.2.4 Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)

Działania długookresowe

1. Dostosowanie rynku usług do zapotrzebowania wynikającego z przemian demograficznych, w tym szczególności starzenia się społeczeństwa, np. usług związanych z zamianą mieszkań pomiędzy osobami starszymi a osobami młodymi, usług opiekuńczych, edukacyjnych i innych.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

2. Planowane wprowadzenie bonów opiekuńczych dla seniorów na podstawie projektu ustawy o pomocy osobom niesamodzielnym – będących formą płatniczą w placówkach opieki i wsparcia seniorów oraz firmach świadczących usługi opiekuńczo-medyczne (na obszarze województwa łódzkiego proponuje się zwiększenie kwoty bonu opiekuńczego w stosunku do wartości określonej w ustawie).

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

3. Zwiększenie jakości usług społecznych i socjalnych (usług pomocy społecznej, wsparcia rodziny i pieczy opiekuńczej i zdrowotnej) oraz rozbudowa bazy domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu i centrów wsparcia.

Potencjalne źródła finansowania: UE (przyszła perspektywa finansowa pod warunkiem pozytywnego zakończenia negocjacji z Komisją Europejską).

4. Budowanie infrastruktury publicznej dostosowanej do potrzeb osób starszych.

Potencjalne źródła finansowania: BP, JST, inne krajowe środki publiczne.

VII.2.5 Obszar działania – zdrowie

Grupy docelowe:

- **kobiety i mężczyźni powyżej 45 roku życia,**

Działania krótkookresowe

1. Kontynuacja realizacji programu zapobiegania i wczesnego wykrywania cukrzycy typu II oraz programu wczesnego wykrywania zakażeń wirusem brodawczaka ludzkiego (HPV) - realizowanych przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.
Potencjalne źródła finansowania: JST.
2. Promocja Populacyjnego Programu Wczesnego Wykrywania Raka Piersi – bezpłatne badania mammograficzne, co 2 lata dla kobiet w wieku 50-69 lat.
Potencjalne źródła finansowania: BP.
3. Promocja Populacyjnego Programu Profilaktyki i Wczesnego Wykrywania Raka Szyjki Macicy – bezpłatne badania cytologiczne, co 3 lata dla kobiet w wieku 25-59 lat.
Potencjalne źródła finansowania: BP.

Działania długookresowe

1. Przygotowanie nowego programu Wczesnego Wykrywania Jaskry dla osób w wieku 35 – 60 lat.
Potencjalne źródła finansowania: JST
2. Podniesienie wiedzy lekarzy pierwszego kontaktu na temat specyfiki problemów zdrowotnych osób starszych, stworzenie sieci specjalistycznych poradni i oddziałów szpitalnych, rozwój medycyny geriatrycznej.
Potencjalne źródła finansowania: JST, BP, inne krajowe środki.
3. Podniesienie wiedzy wśród seniorów o sposobach oddziaływania na zdrowie oraz realizowanych programach profilaktycznych.
Potencjalne źródła finansowania: JST, BP, inne krajowe środki.

VIII. Wskaźniki służące monitorowaniu zmian demograficznych

VIII.1 Wskaźniki monitorujące zmiany w zakresie działań skierowanych do osób młodych

VIII.1.1 Obszar działania – rodzina

1. Liczba nowo utworzonych przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego w 30% gmin z terenu województwa o najniższym w skali regionu stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);

2. Liczba przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
3. Liczba dzieci w wieku 3 – 5 lat, które uczestniczyły w różnych formach edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
4. Liczba dzieci w wieku 3 – 5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na obszarach miejskich i wiejskich (GUS/BDL);
5. Liczba żłobków, przedszkoli i innych form opieki nad dzieckiem (GUS/BDL);
6. Liczba żłobków i przedszkoli, które pracują w wydłużonym czasie pracy (ROSD);
7. Liczba osób, które skorzystały z systemu informacji o opiekunach dziennych nad małym dzieckiem (ROSD);
8. Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-promocyjnych i społecznych dla przedsiębiorców/ pracodawców dotyczących tematyki godzenia ról zawodowych i prywatnych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
9. Liczba osób dorosłych w wieku 25 – 45 lat, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w zakresie szkoleń z języków obcych (w podziale na grupy docelowe: osób powracających oraz wchodzących na rynek pracy po przerwie z urodzeniem i wychowaniem dzieci, osób niepełnosprawnych) (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
10. Liczba osób dorosłych w wieku 25 – 45 lat, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w zakresie szkoleń z ICT (w podziale na grupy docelowe: osób powracających oraz wchodzących na rynek pracy po przerwie z urodzeniem i wychowaniem dzieci, osób niepełnosprawnych) (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
11. Liczba mieszkań oddanych do użytku na 1 000 ludności (GUS/BDL);
12. Liczba osób, które skorzystały z programu „Mieszkanie dla Młodych” (ROSD);

VIII.1.2 Obszar działania – edukacja

1. Liczba nowo utworzonych przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
2. Liczba przedszkoli/innych form wychowania przedszkolnego, które uzyskały wsparcie w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych na obszarach wiejskich (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
3. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat, które uczestniczyły w różnych formach edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);

4. Liczba szkół podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych na obszarach wiejskich prowadzących kształcenie ogólne, które zrealizowały programy rozwojowe (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
5. Liczba nowo utworzonych Szkolnych Ośrodków Kariery lub już istniejących wspartych w ramach zrealizowanych programów rozwojowych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
6. Liczba uczniów przypadających na jeden komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży (GUS/BDL);
7. Liczba uczniów objętych pomocą stypendialną (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
8. Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
9. Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrożenia programów rozwojowych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
10. Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
11. Liczba osób w wieku 25-45, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w formach szkolnych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
12. Liczba nauczycieli, którzy uczestniczyli w doskonaleniu zawodowym w krótkich formach (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
13. Liczba doktorantów, którzy otrzymali stypendia naukowe (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
14. Liczba produktów, które zostały włączone do praktyki gospodarki regionu (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
15. Liczba zawartych porozumień między uczelniami a przedsiębiorstwami (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);

VIII.1.3 Obszar działania – rynek pracy

1. Liczba osób dorosłych w wieku 25 – 45 lat, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w zakresie szkoleń z ICT (w podziale na grupy docelowe: osoby z wykształceniem, co najwyżej średnim, osoby niepełnosprawne, osoby pozostające bez zatrudnienia przez okres ostatnich 6

- miesiący przed przystąpieniem do projektu) (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
2. Liczba osób dorosłych w wieku 25 – 45 lat, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w zakresie szkoleń z języków obcych (w podziale na grupy docelowe: osoby z wykształceniem, co najwyżej średnim, osoby niepełnosprawne, osoby pozostające bez zatrudnienia przez okres ostatnich 6 miesięcy przed przystąpieniem do projektu) (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 3. Liczba pracujących osób dorosłych do 45. roku życia, które zakończyły udział w projektach szkoleniowych (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 4. Udział zatrudnionych osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w liczbie niepełnosprawnych w tej grupie wiekowej [%] (GUS/BDL);
 5. Liczba pracowników o niskich kwalifikacjach, którzy zakończyli udział w szkoleniach (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 6. Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 7. Liczba osób zwolnionych w przedsiębiorstwach dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 8. Liczba osób, które znalazły zatrudnienie po zakończeniu udziału w projektach realizowanych w ramach POKL (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 9. Liczba osób, które uzyskały bezwrotne wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 10. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców (GUS);
 11. Liczba projektów badawczych wykonanych za pomocą innowacyjnych narzędzi opracowanych w ramach projektów (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 12. Liczba przedsiębiorstw, w których zostanie wdrożona Strategia (lub jej elementy) Zarządzania Wiekami (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
 13. Nakłady na działalność B+R w stosunku do regionalnego PKB [%] (GUS/BDL);
 14. Liczba udzielonych patentów na 1 000 mieszkańców (GUS/BDL);
 15. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w przychodach ze sprzedaży ogółem [%] (GUS/BDL);

16. Liczba przedsiębiorstw, które zostały objęte w zakresie projektów szkoleniowych (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);

VIII.1.4 Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)

1. Długość linii kolejowych zmodernizowanych do prędkości 100 km/h i więcej [km] (GUS/BDL);
2. Liczba przewozów pasażerów komunikacją miejską na 10 tys. mieszkańców miast obsługiwanych komunikacją miejską [mln] (GUS/BDL);
3. Udział pasażerów w Porcie Lotniczym Łódź im. W. Reymonta do pasażerów w portach lotniczych w Polsce (przyjazdy + wyjazdy) [%] (GUS/BDL);
4. Liczba zbudowanych boisk wielofunkcyjnych (dane monitorowane przez Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi);

VIII.1.5 Obszar działania – zdrowie

1. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat, które uczestniczyły w różnych formach edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
2. Liczba dzieci objętych wsparciem w ramach „Programu profilaktycznego Zapobieganie rozwojowi niedowidzenia – wczesne wykrywanie wad wzroku i zezów u dzieci” (dane monitorowane przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi);
3. Liczba dzieci objętych wsparciem w ramach „Programu badań przesiewowych w kierunku alergii dla dzieci w wieku szkolnym” (dane monitorowane przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi);
4. Liczba dzieci objętych wsparciem w ramach „Programu zapobiegania zaburzeniom depresyjnym dla dzieci i młodzieży” (dane monitorowane przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi);
5. Liczba szkół podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych na obszarach wiejskich prowadzących kształcenie ogólne, które zrealizowały programy rozwojowe (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
6. Liczba kobiet w wieku 25-59 lat objętych bezpłatnym badaniem cytologicznym w ramach Populacyjnego Programu Profilaktyki i Wczesnego Wykrywania Raka Szyjki Macicy (dane gromadzone przez Wojewódzki Ośrodek Koordynujący w Gliwicach);

VIII.2 Wskaźniki monitorujące zmiany w zakresie działań skierowanych do osób powyżej 45. roku życia oraz seniorów

VIII.2.1 Obszar działania – aktywizacja społeczna

1. Liczba projektów dotyczących aktywizacji osób powyżej 50. roku życia przez Samorząd Województwa oraz projektów dofinansowanych w ramach Rządowego Programu na rzecz Aktywności Osób Starszych (dane gromadzone przez ROSD);

VIII.2.2 Obszar działania – edukacja

1. Liczba osób powyżej 45 roku życia, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w formach szkolnych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);

VIII.2.3 Obszar działania – rynek pracy

1. Liczba osób dorosłych powyżej 45. roku życia, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w zakresie szkoleń z ICT (w podziale na grupy docelowe: osoby powyżej 50. roku życia, w tym z wykształceniem, co najwyżej średnim, osoby niepełnosprawne, osoby pozostające bez zatrudnienia przez okres ostatnich 6 miesięcy przed przystąpieniem do projektu) (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
2. Liczba osób dorosłych powyżej 45. roku życia, które uczestniczyły w kształceniu ustawicznym w zakresie szkoleń z języków obcych (w podziale na grupy docelowe: osoby powyżej 50. roku życia, w tym z wykształceniem, co najwyżej średnim, osoby niepełnosprawne, osoby pozostające bez zatrudnienia przez okres ostatnich 6 miesięcy przed przystąpieniem do projektu) (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
3. Liczba pracowników zagrożonych negatywnymi skutkami procesów restrukturyzacji w przedsiębiorstwach, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania (w tym liczba osób powyżej 50. roku życia) (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
4. Liczba osób zwolnionych w przedsiębiorstwach dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi, którzy zostali objęci działaniami szybkiego reagowania (w tym liczba osób powyżej 50. roku życia) (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);
5. Liczba osób pozostających bez zatrudnienia, które zakończyły udział w szkoleniach prowadzących do uzyskania umiejętności i kompetencji zawodowych (wskaźnik mierzony na podstawie sytemu monitorowania POKL);

6. Liczba utworzonych przez NGO punktów realizujących wypracowany w projekcie model franczyzy społecznej przeciwdziałający wykluczeniu cyfrowemu osób powyżej 50. roku życia (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);
7. Liczba osób powyżej 50. roku życia, u których zmniejszył się stopień wykluczenia cyfrowego poprzez nabycie nowych kompetencji (wskaźnik mierzony na podstawie systemu monitorowania POKL);

VIII.2.4 Obszar działania – infrastruktura (jakość życia)

1. Liczba uczestników imprez organizowanych przez domy kultury, ośrodki kultury, kluby, świetlice na 1 000 mieszkańców (GUS/BDL);
2. Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 000 mieszkańców (GUS/BDL);

VIII.2.5 Obszar działania – zdrowie

1. Liczba kobiet powyżej 45 roku życia objętych bezpłatnym badaniem cytologicznym w ramach „Populacyjnego Programu Profilaktyki i Wczesnego Wykrywania Raka Szyjki Macicy” (dane gromadzone przez Wojewódzki Ośrodek Koordynujący w Gliwicach);
2. Liczba lekarzy na 10 000 mieszkańców (bez stomatologów, wg podstawowego miejsca pracy) (GUS/BDL);
3. Liczba osób objętych wsparciem w ramach „Programu zapobiegania i wczesnego wykrywania cukrzycy typu II” (dane monitorowane przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi);
4. Liczba kobiet objętych wsparciem w ramach „Programu wczesnego wykrywania zakażeń wirusem brodawczaka ludzkiego (HPV) (dane monitorowane przez Departament Polityki Zdrowotnej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi);
5. Liczba kobiet w wieku 50 – 69 lat objętych bezpłatnym badaniem mammograficznym w ramach Populacyjnego Programu Wczesnego Wykrywania Raka Piersi (dane gromadzone przez Wojewódzki Ośrodek Koordynujący w Gliwicach);
6. Liczba łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych na 100 000 mieszkańców (GUS/BDL);

IX. Regionalne Obserwatorium Społeczno-Demograficzne¹⁴

I. Obszar objęty przedsięwzięciem (region/powiat(y)/gmina(y))

- Województwo Łódzkie

II. Podmiot (beneficjent realizujący projekt)

- Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

We współpracy z podmiotami:

- Województwo Łódzkie/Urząd Marszałkowski w Łodzi;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi;
- Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego;
- Główny Urząd Statystyczny w Łodzi;
- Uniwersytet Łódzki;

III. Oczekiwane rezultaty

- 1 Regionalne obserwatorium zmian społeczno-demograficznych skupiające tematykę: kapitał ludzki, kapitał społeczny, w tym aktywność obywatelska, infrastruktura społeczna, edukacja, zdrowie, demografia, społeczeństwo informacyjne w powiązaniu z tematyką rynku pracy, gospodarka w tym przedsiębiorczość i innowacyjność, działania władz i instytucji publicznych szczebla lokalnego; struktury zespołów obserwatoriów tematycznych, wyposażenie (w tym komputery z odpowiednim oprogramowaniem) biur obserwatoriów tematycznych,
- Powołanie Komitetu Sterującego Projektem, a także **15-20** posiedzeń,
- **40 – 50** badań dotyczących zmian społeczno-demograficznych regionie w różnych obszarach z użyciem zróżnicowanej metodologii badawczej,
- **5** kompleksowych rocznych raportów dotyczących zmian społeczno-demograficznych w województwie łódzkim,
- **5** kampanii informacyjno-promocyjnych (konferencje, artykuły w prasie, filmy, materiały informacyjno-promocyjne itp.),

¹⁴ Działalność finansowana w ramach perspektywy finansowej 2014 – 2020

- 10 debat publicznych na tematy kluczowe dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu,
- 1 platforma internetowa z bazą badań, analiz i opracowań związanych ze zjawiskami demograficznymi,
- 4 wizyty studyjne w innych regionach, w tym zagranicznych, które mają największe doświadczenia w rozwiązywaniu negatywnych zjawisk demograficznych służące wdrożeniu dobrych praktyk tam stosowanych,

IV. Grupy docelowe

Grupa	Uzasadnienie
Społeczność regionalna	Otrzyma informacje, które mogą być użyteczne w procesie rozwoju zawodowego, wyboru ścieżki kształcenia, uczestnictwa w działalności społecznej. Istotna część regionalnej społeczności jest zainteresowana zjawiskami społecznymi zachodzącymi w województwie.
Samorząd terytorialny	Uzyska informacje pozwalające podejmować właściwe decyzje, w szczególności dotyczące alokacji środków na działania przeciwdziałające bądź odpowiadające skutkom zmian demograficznych na poziomie regionalnym i lokalnym. Uzyska informacje niezbędne do budowania i skutecznego wdrażania strategii przeciwdziałania problemom społecznym, demograficznym i gospodarczym.
Przedsiębiorcy	Uzyskają informacje, które mogą być istotne w procesie prowadzenia działalności gosp., np. nowe nisze rynkowe, wprowadzanie narzędzi zarządzania wiekiem w organizacji itd.
Instytucje rynku pracy	Uzyskają informacje pozwalające dopasować działania polityki zatrudnienia i wspierające podejmowanie decyzji w tym zakresie, np. pożądane kierunki szkoleń, kursów (w uzupełnieniu do działań WUP).
Szkoły wyższe i inne instytucje sfery edukacji	Uzyskają informacje pozwalające dopasować ofertę edukacyjną w odpowiedzi do zachodzących i przewidywanych zmian.
Instytucje otoczenia biznesu	Uzyskają informacje pozwalające dopasować ofertę do zachodzących i przewidywanych zmian.

Podmioty ekonomii społecznej	Uzyskają informację pozwalające dopasować działania, w szczególności dotyczących osób wykluczonych, w odniesieniu do zachodzących i przewidywanych zmian.
Organizacje pozarządowe	Uzyskają informacje pozwalające dopasować ofertę do zachodzących i przewidywanych zmian.
Media	Uzyskają informacje pozwalające na pobudzenie debaty społecznej.

V. Szacunkowy koszt projektu (w PLN)

8 000 000 – 12 000 000 PLN (w zależności od skali projektu).

VI. Potrzeba kontynuacji działań po 2020 roku

Zachodzące stale zmiany społeczno-gospodarcze i demograficzne w regionie i konieczność ciągłego podejmowania decyzji strategicznych przez różne podmioty i stwarzania możliwości prezentowania wiedzy służącej podejmowaniu decyzji powodują zasadność kontynuacji przedsięwzięcia po 2020 r.

X. Plan finansowy

X.1 Realizacja działań finansowanych w ramach PO Kapitał Ludzki 2007 – 2013

X.1.1 Priorytet VI – Rynek pracy otwarty dla wszystkich

Łączna kwota środków zaplanowanych w budżecie na lata 2013 – 2014 na realizację działań – 4 861 000,00 PLN, w tym środki z Europejskiego Funduszu Społecznego – 4 131 850,00 PLN

- Działanie 6.1 – Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie
 Poddziałanie 6.1.1 – Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy

ROK	UE	BP	SUMA
2013	340 000,00	60 000,00	400 000,00
2014	510 000,00	90 000,00	600 000,00
SUMA	850 000,00	150 000,00	1 000 000,00

- Działanie 6.2 – Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia

ROK	UE	BP	SUMA
2013	2 040 000,00	360 000,00	2 400 000,00
2014	510 000,00	90 000,00	600 000,00
SUMA	2 550 000,00	450 000,00	3 000 000,00

- Projekty innowacyjne

ROK	UE	BP	SUMA
2013	344 250,00	60 750,00	405 000,00
2014	387 600,00	68 400,00	456 000,00
SUMA	731 850,00	129 150,00	861 000,00

X.1.2 Priorytet VIII – Regionalne kadry gospodarki

Łączna kwota środków zaplanowanych w budżecie na lata 2013 – 2014 na realizację działań – 115 612 903,00 PLN, w tym środki z Europejskiego Funduszu Społecznego – 99 355 839,00 PLN

- Działanie 8.1 – Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie
 Poddziałanie 8.1.1 – Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw

ROK	UE	BP	SUMA
2013	45 499 000,00	8 602 000,00	54 101 000,00
2014	17 050 504,00	1 533 270,00	18 583 774,00
SUMA	62 549 504,00	10 135 270,00	72 684 774,00

- Działanie 8.1 – Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie
 Poddziałanie 8.1.2 – Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie

ROK	UE	BP	SUMA
2013	13 094 000,00	2 481 000,00	15 575 000,00
2014	8 530 039,00	927 962,00	9 458 001,00
SUMA	21 624 039,00	3 408 962,00	25 033 001,00

- Działanie 8.2 – Transfer wiedzy
 Poddziałanie 8.2.1 – Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw

ROK	UE	BP	SUMA
2013	11 953 951,00	2 421 645,00	14 375 596,00
2014	3 228 345,00	291 187,00	3 519 532,00
SUMA	15 182 296,00	2 712 832,00	17 895 128,00

X.1.3 Priorytet IX – Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach

Łączna kwota środków zaplanowanych w budżecie na lata 2013 – 2014 na realizację działań – 144 604 000,88 PLN, w tym środki z Europejskiego Funduszu Społecznego – 133 752 521,89 PLN

- Działanie 9.1 – Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty

Poddziałanie 9.1.1 – Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej

ROK	UE	BP	SUMA
2013	13 991 050,00	2 453 000,00	16 444 050,00
2014	23 456 739,00	0,00	23 456 739,00
SUMA	37 447 789,00	2 453 000,00	39 900 789,00

- Działanie 9.1 – Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty

Poddziałanie 9.1.2 – Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych

ROK	UE	BP	SUMA
2013	16 060 000,00	2 863 000,00	18 923 000,00
2014	14 477 833,00	602 325,00	15 080 158,00
SUMA	30 537 833,00	3 465 325,00	34 003 158,00

- Działanie 9.1 – Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty
- Poddziałanie 9.1.3 – Pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych

ROK	UE	BP	SUMA
2013	2 618 949,15	415 950,75	3 034 899,90
2014	1 893 883,74	300 793,24	2 194 676,98
SUMA	4 512 832,89	716 743,99	5 229 576,88

- Działanie 9.2 – Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego

ROK	UE	BP	SUMA
2013	42 267 989,00	1 706 027,00	43 974 016,00
2014	0,00	0,00	0,00
SUMA	42 267 989,00	1 706 027,00	43 974 016,00

- Działanie 9.4 – Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty

ROK	UE	BP	SUMA
2013	1 659 000,00	0,00	1 659 000,00
2014	3 103 109,00	0,00	3 103 109,00
SUMA	4 762 109,00	0,00	4 762 109,00

- Działanie 9.6 – Upowszechnienie uczenia się dorosłych

Poddziałanie 9.6.1 – Upowszechnienie kształcenia osób dorosłych w formach szkolnych

ROK	UE	BP	SUMA
2013	2 113 000,00	373 000,00	2 486 000,00
2014	4 170 390,00	735 857,00	4 906 247,00
SUMA	6 283 390,00	1 108 857,00	7 392 247,00

- Działanie 9.6 – Upowszechnienie uczenia się dorosłych

Poddziałanie 9.6.2 – Podwyższanie kompetencji osób dorosłych w zakresie ICT i znajomości języków obcych

ROK	UE	BP	SUMA
2013	6 079 000,00	1 074 000,00	7 153 000,00
2014	1 861 579,00	327 526,00	2 189 105,00
SUMA	7 940 579,00	1 401 526,00	9 342 105,00

X.2 Realizacja pozostałych działań finansowanych poza PO Kapitał Ludzki 2007 – 2013

Planowane źródła finansowania:

- Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego w perspektywie finansowej 2014 – 2020;
- Środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2007 – 2013 oraz 2014 – 2020;
- Środki budżetu państwa;
- Środki jednostek samorządów terytorialnych;
- Inne krajowe środki publiczne;
- Środki prywatne.

XI. Harmonogram działań

Lata		2012	2013				2014				Nowa perspektywa 2014-2020
Etapy	Działania	4 kwartał	1 kwartał	2 kwartał	3 kwartał	4 kwartał	1 kwartał	2 kwartał	3 kwartał	4 kwartał	
1 ETAP	Opracowanie Planu przeciwdziałania depopulacji										
	Konsultacje dokumentu										
	Wdrażanie Planu										
2 ETAP - Realizacja działań wpisanych w POKL 2007-2013	PRIORYTET VI										
	Działanie 6.1, Poddziałanie 6.1.1										
	Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
	Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013				→						
	Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013										
	Działanie 6.2										
	Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
	Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013			→							
	Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013										
	Projekty innowacyjne										
	Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
	Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013										

Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013																				
PRIORYTET VIII																				
Działanie 8.1, Poddziałanie 8.1.1																				
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach																				
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013																				
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013																				
Działanie 8.1, Poddziałanie 8.1.2																				
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach																				
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013																				
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013																				
Działanie 8.2, Poddziałanie 8.2.1																				
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach																				
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013																				
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013																				
PRIORYTET IX																				
Działanie 9.1, Poddziałanie 9.1.1																				
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach																				
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013*																				
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013*																				
Działanie 9.1, Poddziałanie 9.1.2																				

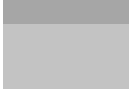

Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013		PN								
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013						PN				
Działanie 9.1, Poddziałanie 9.1.3										
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013*										
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013*										
Działanie 9.2										
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013										
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013										
Działanie 9.4										
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013										
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013										
Działanie 9.6, Poddziałanie 9.6.1										
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013*										
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013*										

Działanie 9.6, Poddziałanie 9.6.2										
Realizacja projektów z konkursów ogłoszonych w poprzednich latach										
Ogłoszenie konkursu z Planów Działań 2013										
Realizacja projektów z konkursów z Planów Działań 2013										
2 ETAP - Realizacja działań długookresowych	Kampanie informacyjno-promocyjne i społeczne/rekomendacje/dobre praktyki									
	Rozbudowa infrastruktury i dobrej jakości usług publicznych									
	Wprowadzenie instrumentów polityki sprzyjających rodzinie i dziećtom									
	Wprowadzenie instrumentów polityki wpływających na gospodarkę i rynek pracy									
	Reforma systemu oświaty związana ze zmianami demograficznymi niżu szkolnego									
	Działania na rzecz ochrony zdrowia mieszkańców i pomocy socjalnej									
	Włączenie organizacji pozarządowych do działań administracji publicznej									
3 ETAP	Monitorowanie zmian demograficznych									
	Realizacja działań Regionalnego Obserwatorium Społeczno-Demograficznego									

LEGENDA

- opracowanie i wdrażanie Planu ..."
- ogłoszenie konkursu
- realizacja projektów
- działania wymagające zmian legislacyjnych

- działania długookresowe
- monitoring
- nabór, ocena, podpisywanie umów
- * brak konkursów w PD na 2013

XII. Wykaz źródeł, tabel i rysunków

Źródła:

- Aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 – projekt wrzesień 2012
- Analiza porównawcza województw w kontekście realizacji celów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013, Warszawa, kwiecień 2008;
- Szukalski P., 2007, przemiany rodziny – wyzwania dla polityki rodzinnej. Artykuł dyskusyjny, „Polityka Społeczna”, nr 8, 50-53
- Szukalski, P., Ludność województwa łódzkiego w perspektywie 2035 r. na tle innych województw w świetle prognoz GUS, [w:] Acta Universitatis Lodziensis Folia Sociologica 35, 2010
- Szukalski P., 2005, Wielkość i struktura rodziny a przejście demograficzne, „Roczniki Socjologii Rodziny”, t. XVI, 95-110
- Szukalski P., Instytut Socjologii UŁ - Sytuacja Demograficzna Łodzi, Przygotowano w ramach grantu Prezydenta Miasta Łodzi ”Zapaść demograficzna Miasta i jej skutki dla przyszłości Łodzi”,
- Obraniak W., Ludność Łodzi i innych wielkich miast w latach 1984 – 2006, US w Łodzi
- GUS, Trwanie życia 2011
- GUS, 2009, Prognoza ludności na lata 2008-2035
- GUS, 2009, Prognoza Gospodarstw domowych według województw na lata 2008-2035
- GUS, Rocznik Statystyczny Województwa Łódzkiego 2011
- Urząd Statystyczny w Łodzi, Ruch naturalny i wędrowny ludności w województwie łódzkim w 2011 r.
- Urząd Statystyczny w Łodzi, Popyt na pracę w województwie łódzkim w 2011 r.
- Urząd Statystyczny w Łodzi, 2005, Perspektywy demograficzne województwa łódzkiego do 2030 roku
- Urząd Statystyczny w Łodzi, Łódzki Obszar Metropolitalny w latach 2008 – 2010
- Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2002, GUS
- Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie sprawozdawczości w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013

- Program Operacyjny Kapitał Ludzki, zaakceptowany przez Radę Ministrów i Komisję Europejską;
- Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki wydany przez Ministra Rozwoju Regionalnego Warszawa, 1 lipca 2012 r.
- Zasady systemu sprawozdawczości Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa, 1.01. 2012 r.
- Podręcznik wskaźników Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa, styczeń 2012 r.
- Plan Działania na rok 2012 PO Kapitał Ludzki Instytucji Pośredniczącej – Urząd Marszałkowski w Łodzi dla Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki
- Plan Działania na rok 2013 PO Kapitał Ludzki Instytucji Pośredniczącej – Urząd Marszałkowski w Łodzi dla Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki
- Plan Działania na rok 2012 PO Kapitał Ludzki Instytucji Pośredniczącej – Urząd Marszałkowski w Łodzi dla Priorytetu IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach
- Plan Działania na rok 2013 PO Kapitał Ludzki Instytucji Pośredniczącej – Urząd Marszałkowski w Łodzi dla Priorytetu IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach
- Plan Działania na rok 2013 PO Kapitał Ludzki Instytucji Pośredniczącej II stopnia – Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi dla Priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich
- Koncepcja podziału interwencji w celach tematycznych 8-11 pomiędzy krajowy program finansowany z EFS a regionalne programy operacyjne na lata 2014-2020, Ministerstwo Rozwoju regionalnego, 2012
- Program „Aktywizacja 60+”, Urząd Miasta Łodzi, Łódź, 2012
- Założenia polityki ludnościowej Polski 2012 – projekt, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa, listopad 2012
- <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/>
- http://pl.123rf.com/photo_5396889_vector-rysunek-rodzin-z-dziecmi-sylwetki-na-bialym-tle.html
- http://pl.123rf.com/photo_11816183_ludzie-ochrony-sylwetka-ikona--rodziny-kobieta-wektor-osoba-cza--owiek-dziecko-dziadek-babcia-pies-k.html
- <http://fitness.wp.pl/fitness/na-sportowo/go:2/art66,typy-ludzkich-sylwetek.html>

Tabele:

- Tabela 1. Prognozowane zmiany w liczbie ludności województwa łódzkiego na tle innych województw Polski (w tys. osób)
- Tabela 2. Zmiany liczby ludności województwa łódzkiego w latach 2002-2011 według powiatów
- Tabela 3. Udział procentowy ludności w funkcjonalnych grupach wieku w ogóle ludności w 2011 r. (Wskaźnik obciążenia demograficznego)
- Tabela 4. Prognozowane zmiany w liczbie ludności w wieku 0-14 (w tys. osób)
- Tabela 5. Prognozowane zmiany w liczbie osób w wieku 15-64 (w tys. osób)
- Tabela 6. Prognozowane zmiany w liczbie ludności w wieku 65+ (w tys. osób)
- Tabela 7. Prognozowany udział ludności w wieku 0-14 w ogóle ludności (w %)
- Tabela 8. Prognozowany udział ludności w wieku 15-64 w ogóle ludności (w %)
- Tabela 9. Prognozowany udział ludności w wieku 65+ w ogóle ludności (w %)
- Tabela 10. Stosunek dzieci korzystających z przedszkoli w latach 2005 i 2011 do liczby dzieci w wieku 3-6 lat wg powiatów

Rysunki:

- Rys. 1 Prognozowana zmiana liczby ludności w Polsce wg województw w ciągu jednego roku
- Rys. 2 Zmiana liczby ludności woj. łódzkiego w latach 2002-2011 wg powiatów
- Rys. 3 Prognozowane zmiany w liczbie osób w wieku 15-64 w ciągu jednego roku